

"Бог Триглав у религиозном памћењу словенских народа"

Текстови из Србије представљени на Конференцији у Струги - Словенија, 2009.

- ◆ [Александра Бајић: Триглав, Тројан, Тројство](#)
- ◆ [Александра Бајић: Триглав и Тројан](#)
- ◆ [Миодраг Дамњановић: Словени-Срби и бог рата Троглав](#)
- ◆ [Весна Какашевски: Владар трију светова. Триглав у словенској традицији и традицији осталих европских народа](#)
- ◆ [Александра Маринковић Обровски: Триглав у старим српским народним песмама и молитвама](#)
- ◆ [Стојан Станојевић: Триглав, Тројан и свето Тројство](#)

Александра Бајић

ТРИГЛАВ, ТРОЈАН, ТРОЈСТВО

ПИСАНИ ТРАГОВИ СЛОВЕНСКОГ БОГА ТРИГЛАВА

Према наводима Браниборске (сада Брандебург) хронике за 1136 годину, тадашњи владар области, кнез Прибислав, је примио хришћанство и уништио кип ТРИГЛАВА, који је до тада био високо поштован. Нема детаљнијих описа кипа, нема описа ритуала у вези са његовим поштовањем, једини податак који нам хроника даје је тај да је Бог имао ТРИ ГЛАВЕ.

Нешто детаљније податке оставили су нам пратиоци и биографи хришћанског мисионара, бискупа Ота Бамбершког, који је покрштавао Словене у северном Поморју. Сва тројица биографа (Ебо, Херборд и један неименовани монах из манастира Прифлингер) су посведочила постојање троглавог идола у Волину и Шћећину. Ебо¹ је навео да се град Волин налази на обронцима ТРИ БРДА, и да се у њему налази храм божанства са ТРИ ГЛАВЕ, које се назива Бог ТРИГЛАВ („...deo Triglavo dicitus, tricapitum habebat...“), те да су те три главе биле покривене златном тијаром. Исти аутор је навео да је Ото фон Бамберг уништио идола, тако што га је исцепао секиром, а три његове сребром опточене главе послао папи Каликсту II (Calixt II) у Рим, као доказ да је његова мисија успешно окончана. Према Ебу, Триглав је највиши словенски Бог („summus Deus“), владар сва три света (неба, Земље и света духова).

Из ових редова, ми можемо да закључимо да је сам кип био од дрвета, да су три главе на њему биле опточене сребром, са покривалом за главу („тијаром“) од ЗЛАТА, која му је покривала очи.

У Шћећину су се ствари одвијале нешто другачије. Бискуп Ото фон Бамберг је, до душе, срушио храм посвећен Триглаву, али су жреци храма склонили кип Бога, који је био у целини саздан од ЗЛАТА и сакрили га у неко шупље дрво у близини града. Речени бискуп никада није успео да га нађе.

Исти аутори (Ебо, Херборд и монах из Прифлингера) нас извештавају да су Триглаву били посвећени црни КОЊИ, помоћу

којих се гатало и прорицала будућност.

Према Зденеку Вани, Триглав је био ратни Бог, али је у његовој компетенцији било и благостање и богатство. Као ратно божанство, свакако је морао поседовати МАЧ.

Тако смо ми сакупили неколико атрибута Триглава: Три брда (или троструки планински врх), ТРИ ГЛАВЕ, ЗЛАТО, црни КОЊИ, МАЧ, КАПА (тијара).

Ови подаци су сасвим довољни да будемо сигурни да су Словени из северног Поморја поштовали божанство са три главе ТРИГЛАВА, те да је то божанство било врховно и да је господарило целим троделним светом, небом, земљом и подземним светом. Да би смо могли да протумачимо овог Бога, морамо да погледамо да ли су и други народи имали своја троглава или трострука божанства.

ТРАГОВИ ТРОЈЕДИНОГ БОГА КОД ДРУГИХ СТАРИХ НАРОДА

О својој тројности нас је лично известио старо-египатски Бог Сунца РА. Он је лично, према Анијевом папирусу,² рекао: „Ја сам у јутро ХЕПЕРА, у подне сам РА, у вече сам ТМУ...“ (химна Амон-Ра). Е.А.Волис Бадж, који је прочитао и протумачио Анијев папирус, датира га на 1500-1400 год. пре нове ере. На истом папирусу, појављује се и објашњење, Хепера представља младо, излазеће, јутарње Сунце, Ра је снажно, подневно Сунце, Сунце-владар, Тму је вечерње, залазеће Сунце, оно које одлази да влада подземним светом. Сачувана је и ликовна представа овог старо-египатског тројства

Египатско тројство Сунца

Видимо да лева фигура представља Хеперу, као Сунце које излази. Средња фигура је на постолу, има високу круну са троструком куглом (Сунцем) на врху, у рукама има владарске инсигније. Десна фигура је закорачила (одлази?), нема никакву круну (има само капу), што би значило да нема неку велику власт у овом свету.

Немачки научник Ото Вејнрајх³ је описао ТРОГЛАВОГ Трачког коњаника и довео га у везу са троглавим ликијским Богом Трикасбосом, о коме не знамо ништа. Представе трачког коњаника налазимо широм Балкана. То су уоквирени, плитки рељефи, на којима је коњаник, са плаштом који се лелуја. Коњ је у галопу, испод коња се често виде вук (или пас), дивља свиња, змија. Змија је понекад увијена око дрвета. По неки од коњаника држе у руци јаје, или је јаје на жртвенику испред њега. На неким рељефима, види се и женска особа испред коњаника. На једном, у новије време пронађеном рељефу, налази се и име Карабасиос⁴. Ови рељефи су датирани између другог века старе и четвртог века нове ере.

Троглави трачки коњаник

Углавном имају по једну главу, али ето, Ото Вејнрајх је пронашао и објавио представу овог коњаника са ТРИ ГЛАВЕ.

Келти су нам, такође, оставили представу божанства са три главе. Та представа види се на једној урни [5](#) која се приписује Келтима а нађена је у Барауу, (Француска).

Келтска ваза са троглавим Богом

За ову представу радије ћемо рећи да је ТРОЛИКА, јер, стриктно гледано, нема три главе већ три лица. Досадашња истраживања келтских Богова нису нам донела име или имена тог тројединог Бога. Запажамо само да је ово тролико божанство окружено са бар ТРИ (нисмо сигурни јер се ваза не види цела) мала прстена, која би могла да представљају СУНЦЕ.

Троглави идол нађен је и на далеком северу, у земљи Нордијаца. Не знамо како се звао, нордијске Еде не помињу изричито ниједног троглавог Бога. Није нам познато никакво народно предање које би говорило о њему.

Нордијски Триглав

Индијски Браманизам нам дарује још једну тролику (троглаву) представу божанства. Његове три главе представљају Брахму-ствараоца, Вишнуа-владара и Шиву-рушитеља,

Тримурти: Брахма, Вишну и Шива

оног који разара. Вишну-владар се свакако може довести у везу са Сунцем. То је јасно наведено у Рг Веди. Вишну је Сунце, које прелази преко света у своја ТРИ КОРАКА, од којих су два видљива људима, док се трећи нико не усуђује да погледа. Ово последње нам личи на оног староегипатског Бога Тмуа, који је на статуети коју смо приказали управо закорачио да оде у подземни свет. Рг Веда [6](#) нам дарује и један старији облик сунчаног тројства (Вишну са двојицом Ашвина) али би доказивање тог тројства превазишло намену овог рада. Тримурти има заједничку капу на своје три главе.

Али, ведска књижевност нам нуди још једног троглавог Бога. Рг Веда га наводи под именом Вишварупа, који се у каснијој санскритској књижевности назива и Трисирас. Т. Јелизаренкова преводи име ВИШВАРУПА као „свеоживљавајући“ или „онај који има све боје.“ Према Рг Веди, његов отац је Бог Тваштар, творац свих облика. Вишварупа је моћан, прети да преузме владавину над светом, при том је и зао. Има велико стадо црвених крава (облака) али је шкрт. Убиће га Индра, једним ударцем свог моћног топуза,

ваджре.

Троглави идол је нађен и у Карантанији, датиран је у време римског царства, приписује се Венетима.

Грчка митологија дарује нам Гериона Тротелесног, који на пару ногу има три трупа, ТРИ ГЛАВЕ и шест руку. Има и своје стадо, које се налази „негде на западу у близини Хадовог стада,“ чува га двоглави пас Ортро. (Име овог пса је интересантно јер се чита исто с лева на десно као и с десна на лево). Име Гериона може бити изведено од речи ГЕРОН, што би значило „старац“ али има и друго значење, „змијин свлак,“ (змија је симбол ватре и врелине). Гериона ће убити Херакле, по жељи злог Еуристаја, и отеће његово стадо риђих крава. Ликовни приказ Герионов сачуван је на једној етрурској фресци и на римском мозаику.

Херакле и Герион Тротелесни

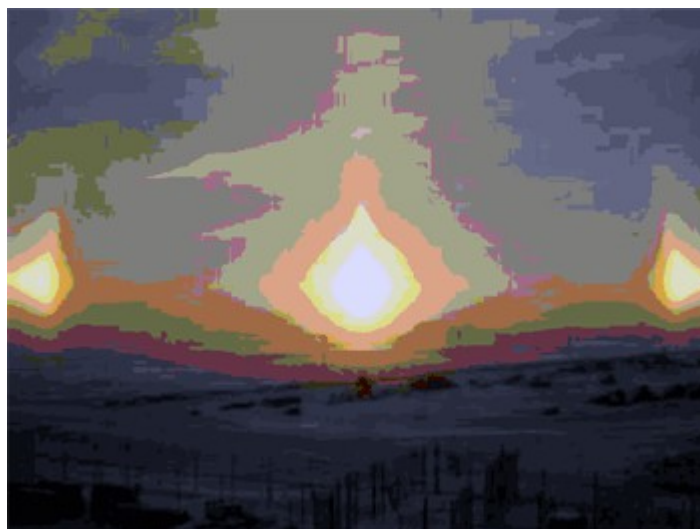
Овај мит о Хераклу и Гериону тротелесном је веома сличан ведском миту о Индри и Вишварупи. У ведском миту троглавог Бога убија громовник, у грчком то чини син громовника.

Као што видите, троглавих Богова има буквално „на све стране.“

Када боље погледамо све што смо до сада написали, посебно онај део о старо-египатском Богу Ра, који је јасно и недвосмислено Бог-Сунце, као и оно о Тримуртију, чији је најистакнутији лик Вишну такође Бог-Сунце, као и оно о Гериону, који је стар али може да има и неку змијску, врелу природу, излази некако да нам се Сунце намеће као ТРОСТРУКИ БОГ. Да ли је Сунце стварно троструко? Сви знају да, од када је света и века, на небу сија само једно Сунце. Да ли је баш тако?

ТРОСТРУКО СУНЦЕ (!?)

Постоји једна атмосферска појава када се на небу јасно виде ТРИ СУНЦА. У науци је описана као ПАРАХЕЛИА и дешава се искључиво у веома хладна јутра. На ниској температури, зраци излазећег Сунца се одбијају о кристалиће леда у атмосфери, што

ПАРАХЕЛИА

резултира чудесним феноменом. Ми, наравно, морамо да будемо свесни да је суштина паганских религија заправо, обоготворење природе. Можемо само да замислимо осећања које је могао имати наш далеки предак када је на небу угледао оваква три Сунца. У старим хроникама је забележено да се парохелија могла видети на Балкану у XI веку⁷, а има индиција да је забележена и на крају зиме 1804.год. О томе нас је известио слепи српски гуслар Филип Вишњић⁸ у својој песми ПОЧЕТАК БУНЕ ПРОТИВ ДАХИЈА, када каже да се Сунце „три пута ’ваћаше⁹, а три пута игра на истоку...“ Народни песник је то схватио као „знамење“, најаву драматичних догађаја устанка против Турака.

Ако се сада вратимо на египатско троструко Сунце, морамо да размислимо. У Египту никада није довољно хладно да би се парохелија видела на небу. Намеће се закључак да су представу тројединог Сунца Египћани морали добити од неког севернијег народа. Као што смо рекли, Анијев папирус је датиран на средину другог миленијума пре нове ере, што би се временски подударало са продором индоевропских ратника (на њиховим коњима и двоколицама) у Европу и северну Индију. Да ли је један огранак отишао до Египта?

Овде долазимо до своје радне хипотезе: ТРИГЛАВ ЈЕ СЛОВЕНСКО БОЖАНСТВО ТРОСТРУКОГ СУНЦА. Као и све хипотезе, и ова би захтевала одређене доказе, да би се претворила бар у теорему, ако не и у аксиом. Те доказе тражићемо свуда где можемо веровати да их има. Да ли је Триглав поштован као божанство међу јужним Словенима? Да ли је планина Триглав у Словенији заправо

припадала Богу?

Доказ бр.1 Први прилог нашој тези дао нам је Проф. Сретен Петровић¹⁰, који је пажљиво прегледао детаљне војне карте некадашње Југославије и нашао много планина и брда са именом Триглав, Троглав или неким сличним именом које помиње ТРИ ГЛАВЕ.

Види: [Мапа Сретена Петровића](#)

Већ на основу ове мапе видимо да су „троглава“ брда била веома важна за јужне Словене. Велики број оваквих оронима показује тај значај.

ТРЕБИШТА (доказ бр. 2)

Француски истраживач словенске митологије Луј Леже¹¹ је давно уочио да су Словени ретко правили храмове својим Боговима, већ су им се молили у природи, на местима која су се могла довести везу са атрибутима Бога. Тако, он природне храмове Богу грома смешта на врхове брда. На брдима су и места молитве моћном Сунцу, док су места молитве хтонским Боговима долине, најчешће у близини река. Све ове природне храмове прате места приношења жртава, ТРЕБИШТА. (Реч потиче од старословенске речи ТРЕБ, што значи жртва). Наш задатак би био да у близини висова са именом Триглава, Троглава и сл. потражимо локалитете са оним „треб“ у имену. У колико се ови ороними и топоними јављају у пару, то би могло да буде добар доказ у прилог нашој тези да је Триглав поштован као Бог јужних Словена. Тражићемо у Атласу војних карата.¹²

У подручју Словеније, где је Сретен Петровић нашао највећу концентрацију оронима са називом Триглав, постоје четири требишта: Доња и Горња Требуша, око 25 км јужно од Великог Триглава, и Горњи и Доњи Требил, уз саму италијанску границу (са италијанске стране), југозападно од Великог Триглава на приближно истој удаљености.

У Херцеговини, где је Сретен Петровић такође нашао велики број оронима и топонима са називом Триглав, Троглав, и сл. бројна су потенцијална требишта: Требиње, Требишница, долина и река Требижат, у Босни, брдо Требевић код Сарајева и планина Требовац код Добоја. У близини свих ових места је доста оронима, хидронима и топонима који се могу довести у везу са другим словенским

божанствима. Ту су такође и бројни локалитети са стећцима.

Троглав код Чачка и Краљева има долину и бању Горњу Требчу. Троглав у јужној Србији се налази поред планине Јастребац. У Црној Гори, где је такође велика густина Триглава и Троглава, постоји брдо Требишин, код Боке Которске и брдо Требјеса код Никшића.

Ово истраживање би се могло и детаљније обавити, али већ на основу до сада реченог јасно је да се места са именом Триглава могу свуда јасно повезати са местима приношења жртава, требиштима.

НАРОДНО ВЕРОВАЊЕ У ПОСТОЈАЊЕ ТРИ СУНЦА (доказ бр.3)

Сима Тројановић у својој књизи¹³ јасно каже: „Тако у Босанској крајини верују, да су у почетку, кад је Господ свет створио, сијала ТРИ ЖАРКА СУНЦА.“ (позивајући се на Вука Караџића, који је то написао 1899 год.) Даље, исти аутор каже: „Ову сам гатку и ја слушао по разним крајевима, па је можда и она допринела укоречавању броја ТРИ за Сунце уопште. Комплекс оваквог веровања знатан је.“ Исти аутор потом наводи своје убеђење да је ватра заправо „чедо Сунчево“. Вук Караџић и Сима Тројановић су у сваком случају поштовања достојни извори.

ТРИ СУНЦА У СРПСКОЈ НАРОДНОЈ ПОЕЗИЈИ (доказ бр. 4)

Нећемо много да околишимо, идемо право у центар наше хипотезе:

Ој Виторе¹⁴, висока планино,
Над тобом ми ТРИ СУНЦА грануше.
Прво Сунце, првјенац са кумом,
Друго Сунце, стари сват од свата,
Треће Сунце- ђевер са дјевојком...

Песма јасно помиње ТРИ СУНЦА и ВИТОР планину. Ми морамо да се сетимо да планина Витор не постоји на Балкану (постоји Витоша у Бугарској) али постоји у Померанији, на острву Рујану (Руген) брдо Витхора, изнад града Арконе, у коме се, по Хелмхолду и Саксу Граматику, налазио храм Бога Свантевита, ког на Балкану зову Вид или Световид, али то није тема овог рада. Постоји и друга, слична српска народна песма:

Дурмиторе, висока планино,
На теби се бели град виђаше,

А над градом ТРИ СУНЦА сијаше...

Ове две песме из збирке Вука Караџића јасно и недвосмислено помињу ТРИ СУНЦА и дају им људски облик. Ми се одмах сећамо става Симе Тројановића да број ТРИ заправо припада Сунцу, па тражимо и народну песму у којој се тај број појављује, како би смо можда пронашли још неки од атрибута Сунца. Следећу песму смо прочитали у збирци Јаше Продановића¹⁵, који ју је пронашао у источној Србији:

Скарала¹⁶ се два сива сокола,
карајечи гору прелетеше,
па дођоше на Ђурине дворе.
Искочила млада ђуриница,
па питају два сива сокола:
„Ил сте браћа ил сте братанчета?“
Казују јој два сива сокола:
„Нит’ смо браћа, нити братанчета,
већ два друга из зеленог луга.
Имали смо и ТРЕЋЕГА друга,
лудо, младо, далек’ одлетело.
Посласмо га у Видин по ВИНО.
Тамо, чусмо, оженило је се.
Узело је ЉУБЕ ОГЊЕВИТО....“

Песма нам нуди ТРИ СОКОЛА (два код Ђуриног двора и оног трећег у Видину), ВИНО и „огјевиту љубу“ једног од њих. Да ли је птица соко атрибут сунчаног Бога, као и вино? Вино је свакако било жртвени напиток паганских Богова, многи познати стари народи су ово пиће жртвовали својим Боговима као жртву ливеницу. Свима је познато да је вино било атрибут четвороглавог Свантевита из Арконе. Да ли се Видин случајно помиње у песми, када знамо да се ово божанство на Балкану поштовало под именом Вида или Световида?

Има ли неких трагова тројства Сунца на споменицима материјалне културе Словена на Балкану? Наравно да има.

ТРИ СУНЦА НА БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИМ СТЕЋЦИМА (доказ бр.5)

Стећци су надгробни споменици, настали у периоду од XI до XV века, углавном на територији данашње Босне и Херцеговине, мада их има и у суседним земљама, али у знатно мањем броју. Приписују

се Словенима, Богумилима, који су се дуго, све до петнаестог века жилаво одупирали правоверном хришћанству, негујући специфичну сопствену религију, која би се могла схватити као хришћанско-паганска мешавина. Неки од ових споменика дају јасне доказе о веровању балканских Словена у постојање ТРИ СУНЦА.

Стећак је у облику плоче. Наука каже¹⁷ да су стећци у облику плоче најстарији. На овом са слике јасно видимо ТРИ СУНЦА, Месечев срп, звезду Даницу и ТРИ СВАСТИКЕ. Свастика је од праисторијских времена симбол Сунца, тако да се сунчано тројство заправо два пута појављује. Оно што је интересантно, то је да на стећку видимо и ТРОЛИСТУ ДЕТЕЛИНУ, која свакако не припада небу. Морамо да је схватимо као СИМБОЛ, у конкретном случају симболика се сама намеће. Тролиста детелина је ту да нас обавести да су три Сунца заправо јединство, тројединство.

Морамо да напоменемо да је тролиста детелина веома чест налаз на стећцима, читаве групе стећака имају карактеристичну бордуру од тролисте детелине.

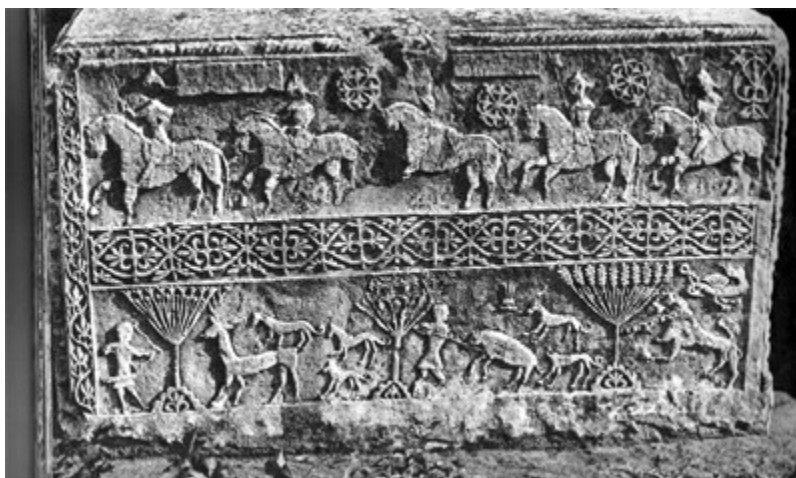
Надгробни споменици од кад је света и века имају сакрална обележја. На њих се урезује оно што је покојнику свето. Ово би могло да буде доказ да је сунчево тројство имало сакрални значај, да је било СВЕТО, да је било божанство на Балкану.

Велики стећак из Нове Згошће

Овај стећак као да илуструје ону народну песму из збирке Вука Караџића коју смо већ видели:
Дурмиторе, висока планино,
На теби се бели град виђаше,
А над градом три Сунца сијаше....

Посматрајмо горњи, „небески“ спрат. Видимо град, испред града палисаду која личи на облак. Над градом јасно видимо ТРИ СУНЦА. На капији града видимо три мушка лика, не можемо да се отмемо утиску да је то антропоморфни еквивалент СУНЧАНОГ ТРОЈСТВА. У самог граду, сакривен у првој кући са леве стране, постоји још један лик. Да ли је то Громовник-Перун, чији лик није доступан људима? Да је доњи спрат земаљски, то јест хтонски, говори нам чисто хтонска симболика коња. КОЊИ јесу атрибут сунчаног Бога Триглава, то смо већ видели у белешкама хришћанских монаха из Поморја. На жалост, стећак је ту знатно оштећен, па не можемо да видимо колико људских ликова стоји између коња. Погледаћемо и десну бочну страну истог стећка из Нове Згошће:

Десна бочна страна великог стећка из Нове Згошће

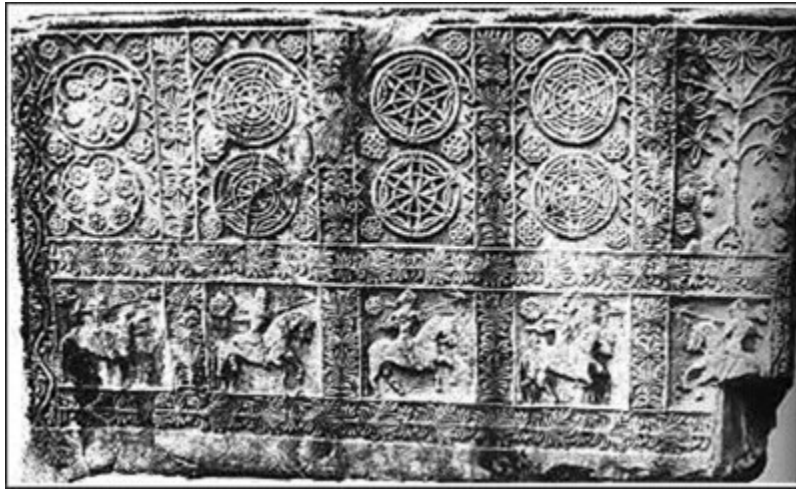
На горњем спрату стећка видимо пет јахача. Први с лева је нешто крупнији од осталих, што би могло да значи и да је значајнији. То нам потврђује и плочица изнад његове главе, на којој је некада стајао и натпис, за који се зна да је у седамнаестом веку отклесан (уништен). Запажамо да је и лице (или лица) тог јахача уништено. Очигледно, тај јахач је био значајнији од осталих јер га је требало посебно означити. Замислимо да је на плочици писало СВЕТОВИД. Замислимо и да је имао четири лица.

Следећа ТРИ јахача су били означени заједничком плочицом, са које је натпис такође отклесан (уништен). Изнад сваког од њих стоји и јасно се види по једно СУНЦЕ, укупно ТРИ СУНЦА. Да ли су то три лика ТРИГЛАВА? Да ли је на заједничкој плочици писало ТРИГЛАВ? Сасвим могуће. Сваки од њих има симбол Сунца, коња и мач, све сами атрибути Триглава, које су описали и монаси мисионари у Померанији. (Запажамо да је средњи од три јахача Триглава оштећен, али се јасно види део његове задњице, лева нога и мач). Ко је последњи јахач? На њега се плочица са натписом очигледно није односила, али његов идентитет одаје цвет ПЕРУНИКЕ који се налази поред главе јахача, у горњем десном углу стећка. То је ПЕРУН, словенски Бог грома.

Да ли смо ми то, сасвим случајно, на овом стећку из Нове Згошће, заправо добили кључ за „читање“ Световида. Да ли је четвороглави Световид састављен од сунчаног тројства и Перуна, по простом систему да је $3+1=4$?

Да би смо то сазнали, погледаћемо супротну бочну страну истог стећка:

Лева бочна страна великог стећка из Нове Згошће

На овој страни стећка видимо готово исто као и на претходној, само морамо да гледамо са десна на лево. Први јахач се јасно разликује од осталих, јер јаше у супротном правцу и има изнад себе ДРВО ЖИВОТА, које у многим паганским религијским системима припада врховном Богу (као што Одину припада јасен-Игдрасил, или Зевсу храст). То је Световид.

Следећа ТРИ јахача имају изнад себе јасно оцртано СУНЦЕ, како у квадрату у коме се налазе, тако и на „горњем спрату“. Последњи јахач се такође јасно разликује. У свом квадрату он има цвет перунике, цветови се налазе и у правоугаонику изнад њега. И овде је јасно да видимо сунчано тројство и Перуна-громовника.

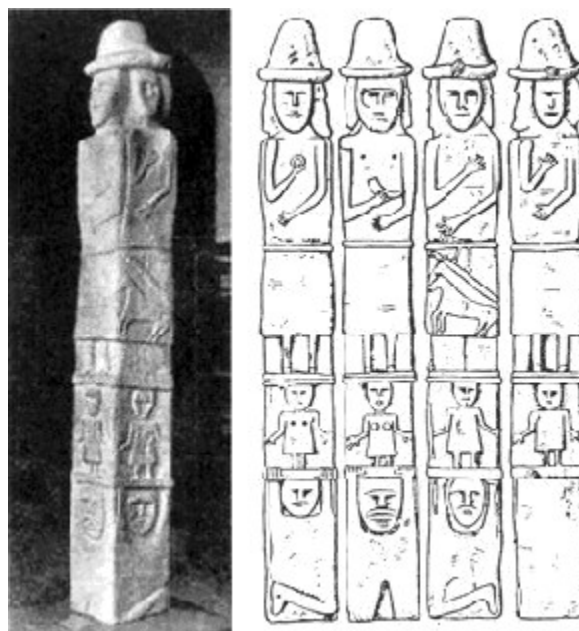
Тројство Сунца је на овом стећку јасно АНТРОПОМОРФНО, у људском лику приказано, заједно са Перуном и Световидом, по формули:

СВЕТОВИД = ТРИГЛАВ + ПЕРУН

ЧЕТВОРОГЛАВИ ИДОЛ НАЂЕН У РЕЦИ ЗБРУЧ (доказ бр. 6)

Формула коју смо управо дали је јасно видљива и на идолу који је 1848 год. нађен у реци Збруч, на граници Пољске и Украјине. Научници се углавном слажу да представља Световида. Идол има четири главе. По нашој претпоставци, три главе припадају Триглаву, четврта припада Перуну-громовнику. То нам потврђује доњи спрат идола, на коме се виде само ТРИ ГЛАВЕ, које припадају Триглаву, четврти лик се не види, јер људима са Земље он није

видљив нити доступан¹⁸, баш као што је приказано и на прочељу великог стећка из Нове Згошће. И на овом идолу су присутни атрибути сунчаног тројства : рог (купа, пехар) за ВИНО, МАЧ, КОЊ али и један додатни симбол, ПРСТЕН.

Идол из реке Збруч

Тако, када боље погледамо шематски приказ овог идола, видимо да онај доњи спрат приказује Триглава, са његова видљива три лица. Лице које се налази испод лика са прстеном је мање од осталих, као да је дечје. То би могло да буде младо Сунце, Сунце-дете, излазеће Сунце или ново годишње Сунце, оно које убрзо по рођењу одлази на небо да тамо покрене небеско КОЛО и тако започне нов годишњи циклус.

Следећи лик на горњем спрату држи рог-купу за вино, испод њега, на доњем спрату налази се лице одраслог мушкарца. То би могло да буде моћно, подневно или летње Сунце, рог у његовој руци је заправо рог изобиља.

Трећи лик (с лева на десно) на горњем спрату има коња и мач. Њему на доњем спрату одговара лик старијег мушкарца, са брадом. То би могло да буде старо Сунце, Сунце које залази, Сунце које умире, одлази у подземни свет. Ту већ стижемо на терен соларног календара. Трећи лик Сунца има и своју хтонску природу, на шта

нас упућује хтонска симболика коња.

СОЛАРНИ КАЛЕНДАР (доказ бр. 7)

Када говоримо о Сунцу, склони смо да подценимо своје далеке претке, сматрајући да они нису могли много да знају о њему. Овакав став једноставно није логичан. Смена дана и ноћи је очигледна и непроменљива. После дана увек долази ноћ. Смена годишњих доба је такође очигледна и непроменљива: после јесени увек долази зима, а после пролећа лето. Ако се заједница добро не припреми за зиму, не спреми добре залихе хране, топле одеће, склониште и огрев, може се десити да је и не преживи. Тако, посматрање Сунца је морало бити императив, нешто што сам живот намеће као потребу.

Наши далеки преци су морали често да гледају у небо, да посматрају годишње кретање Сунца. Тако су морали уочити да оно увек приближно излази на истоку, али не увек на истом месту. Тачка изласка Сунца се током године помера, од краткодневице помера се према северу, када дани постају све дужи, све до дугодневидневице, да би се потом померала ка југу, када дани постају све краћи, све до краткодневице. На исти начин помера се и тачка заласка Сунца. Широм Балкана су нађене кружне обсерваторије, неке су старе и по четири хиљаде година, које су служиле за оваква посматрања

Кромлех, мегалитска кружна обсерваторија у Бугарској

На ободу круга, убележаване су тачке изласка и заласка Сунца на

равнодневице (пролећну и јесењу), на дугодневицу и краткодневицу. Тако је година подељена на четири годишња доба и ДВАНАЕСТ месеци. Ова сазнања нису захтевала никакву скупку нити софистицирану опрему, била су доступна свакоме ко је желео да их стекне, и био вољан да у то сазнање уложи одређени труд. Најчешће, ово посматрање Сунца вршили су управо свештеници Сунца, жреци, волхви. Година је дељена на дванаест месеци, дан на дванаест сати. Тако смо добили још један атрибут сунчаног Бога, број ДВАНАЕСТ. Језиком мита речено, сунчани Бог је добио дванаест пратилаца, дванаест месеци сунчане године, или дванаест знакова круга Зодијака.

Српске народне песме су по броју пратилаца главног јунака сасвим искључиве. Јунаци или ратују сами, (1) или имају два пратиоца са којима чине ТРОЈСТВО, или имају ДВАНАЕСТ пратилаца, или ТРИДЕСЕТ. Ови последњи вероватно представљају божанства другог реда којима припада један месец у години. Ово би био јасан доказ да су јужни Словени познавали соларни календар, повезан са соларним Боговима. Изузетака готово да нема, навешћемо два: извесни Дмитар у шуми има четрдесет хајдука, а крчмарица Мара у својој крчми има исти број гостију. Обзиром да је ЧЕТРДЕСЕТ број мртвих (од Тибета до Балкана), јунаке ових песама лако идентификујемо са божанствима смрти, што потврђује и садржај песама¹⁹.

Посматрајући кључне тачке у соларном календару, могли би смо да покушамо и да идентификујемо три лика Бога Триглава. Треба да се запитамо: када би смо могли да очекујемо рођење младог Сунца, првог лика Триглава?

ПРАТИМО СИМБОЛЕ (доказ бр.8 или група доказа)

РОЂЕЊЕ СУНЦА (МЛАДО СУНЦЕ, СУНЦЕ ДЕТЕ)

Знајући да је хришћанство настало из старијих, соларних култова, логично је да претпоставимо да се младо Сунце, Сунце дете, могло родити некако у време Божића. О рођењу младог Бога певају Срби КОЛЕДАРСКЕ ПЕСМЕ, хајде да погледамо једну²⁰ од њих:

Грану Сунце иза брда,
весело, весело,
Није Сунце, него Божо,
Коледо, Коледо.
Носи игру за појасом,
весело, весело.

Ма'ну игром на јунаке,
Коледо, Коледо,
Јунаци се разиграше,
весело, весело.

Игра КОЛО весело, весело,
Хајд' у коло КОЛЕДО, КОЛЕДО.

Песма нам сасвим јасно каже да је млади Бог заправо СУНЦЕ, те да носи КОЛО, ритуални плес у коме се играчи држе за руке и играју у КРУГ. Коло је КРУГ, ПРСТЕН од играча, управо онај кога видимо на лику младог Сунца са збручанског идола. Коледо је млади Бог, Божић, деминутив од именице Бог. Његово име и јесте настало од речи КОЛО.

Да Коледо има везе са тројством Сунца, говоре нам многи стихови коледарских песама:

У Божића ТРИ ЗЛАТНА ножића,
једним сече дјевеницу,
другим сече печеницу,
трећим сече чесницу ...[21](#)

Већ смо видели да број ТРИ припада Сунцу, исто као и ЗЛАТО

Божић, Божић бата,
носи киту злата,
да позлати врата
и обоја побоја.

Свакако, када се роди ново Сунце, оно позлати место свог рођења (изласка) и оба света, небески и земаљски. Ово божанство (Коледо) у источној Србији се у народу зове и РС или ХРС, онај исти који се помиње и у руском јуначком епу СЛОВО О ПОЛКУ ИГОРОВУ [22](#) :
Кнез Всеславе људма суди
И градове кнезовима додељава.
А сам ноћу ко вук трка,
од Кијева Тмуторокњу дотрчава до петлова.
Великоме Богу Хрсу, к'о вук путе претрчава...

Хрс из руског епа је такође младо јутарње Сунце, јер, једино њему би Всеслав могао да претрчава пут [23](#). Да би претрчавало пут дневном Сунцу, морао би да трчи дању а не ноћу, вечерњем Сунцу би могао да претрчи пут само у предвечерје.

На Балкану има неколико села која се зову Рсовац, Рсовци, Рсовача, Рсовче, постоји и река Рзав, град Оршава...(Можда је из имена овог Бога изведено и име Варшаве, Вар-Ршава, тврђава Бога Рса)

СНАЖНО, ПОДНЕВНО ИЛИ ЛЕТЊЕ СУНЦЕ

Тражећи овај лик Триглава, претпоставили смо да се сакрио у лику неког моћног јунака, који је има дванаест пратилаца и јасну везу са вином или виноградима, златом, коњима. То је онај лик са идола из реке Збруч, који у руци има рог-пехар за вино. Зато смо претпоставили да је вино његов атрибут. Нашли смо га у песми **МАРКО КРАЉЕВИЋ И ЉУТИЦА**[24](#) **БОГДАН**[25](#) .

Пораниле три српске војводе,
Из Косова у кршно приморје.
Једно бјеше од Прилипа Марко,
Друго бјеше Реља од Пазара,
Треће бјеше Милош од Поцерја.
Ударише покрај винограда,
Винограда Љутице Богдана.
Игра коња Реља од Пазара,
Нагони га преко винограда,
Па он ломи гроз(д)на винограда.
Вели њему од Прилипа Марко:
„Прођ’ се Реља гроздна винограда,
да ти знадеш чиј’ су виногради,
далеко би коња обгонио.
Виноград је Љутице Богдана.“

Ал ето ти Љутице Богдана
И са њиме дванаест војвода....

Име Богдан је готово анаграм од имена ДАБОГ. У Ипатијевском летопису јасно стоји: „Сунце је Цар, син Сварогов, по имену Да(ж)бог.“ Богдан има винограде, њему припада ВИНО, он има ДВАНАЕСТ пратилаца. Према песми, Богдан јаше „танку бедивију,“ дакле, има и КОЊА. Од њега дрхти и такав јунак као што је Марко Краљевић, а његови пратиоци против Богдана немају ни најмању шансу. Да би смо били сигурни, ту је и друга песма, ПРОДАТА ЉУБА БОГДАНОВА[26](#):

У Богдана девет винограда,
И десета, црљеника јабука.

Ал је Богдан много био дужан....

Песма пева како је Богдан због дугова био принуђен да прода своју „вјерну љубу“ Турчину, који је за њу дао „три товара блага“ и још три се „забројао“ видевши њену лепоту. Али, по доласку у његов двор, Богданова љуба га је препознала као свог брата ког су одавно отели Турци и потурчили га, па ју је он вратио Богдану уз још „три товара злата“ и „од злата синију.“ (Синија је велики округло послужавник, око 80 цм у пречнику, у овом случају од злата, златна округла плоча, јасан атрибут сунчаног Бога – Богдан добија оно што му заправо припада ЗЛАТНИ КРУГ). То све, уз оних дванаест пратилаца, 3x3 товара блага, девет (3x3) винограда и јабуку као дрво живота заправо комплетира симболику. Љутица Богдан је Дабог, моћно Сунце.

На овом стећку видимо мач чија је дршка стилизована као Сунце. Поред њега су још два, мања Сунца (три Сунца, Парахелија). Око мача се обавија винова лоза са грожђем. Символи снажног Сунца Дабога су поново присутни. Има бар десетак оваквих стећака.

СТАРО СУНЦЕ, СУНЦЕ КОЈЕ ЗАЛАЗИ

Велес²⁷, стари словенски Бог стада, једино је божанство у словенском пантеону, које је описано као СТАРАЦ, често као старац огрнут бундом од медведа. Медвед је њему посвећена животиња, и уједно веома вероватан његов териоморфни лик. У Велесовој божанској компетенцији су заштита стоке, музике и поезије, у његовом власништву су „гусле самогласне“ из руских бајки, од његове свирке и животиње и дрвеће су принуђени да играју.

На идолу из Збруча, лик који би могао да представља старо Сунце има у свом поседу коња и мач. Коња и мач смо лако идентификовали у народној песми ЖЕНИДБА ДУШАНОВА²⁸ (тражимо старце, медвеђе крзно, коња и мач)

...Дадоше му копље убојито
и мач зелен СТАРОГА Воина,
Петрашин му изведе кулаша,
МЕЂЕДИНОМ свега опшивена,
да кулаша царе не познаде....

Кулаш (коњ боје земље) је, по свему судећи, Велесов, јер припада СТАРОМ Војину, опшивен је МЕЂЕДИНОМ, ту је и МАЧ, који припада истом власнику. Али, садржај песме нам јасно говори да је стари Војин МРТАВ, његовом имовином, коњем, међедином и мачем рукује Војинов син Милош, који је пастир и има у планини своју дружину од тридесет пастира. И овај податак нас уверава да је реч о Велесу и његовом сину, јер је Велес заштитник стада и пастира. Тридесет пастира његовог сина нам сугеришу да је тај син божанство другог реда, коме припада један месец у години.

Старога јунака описује и народна песма ЖЕНИДБА ГРУЈИЦЕ НОВАКОВИЋА²⁹

...Но ето ти Старога Новака;
на њему је страшно одијело:
на њему је кожух од међеда,
на глави му капа вучетиина,
за капом му крило од сокола.
Очи су му двије купе вина,
трепавице од утине крило,
и он носи САБЉУ староковну....

Бре, колико Новак подвикује,
све са горе лишће опадаше,

а са земље трава полијеће;
Он дозивље посестриму вилу...

Опет су сви симболи Велеса на броју, једино недостаје коњ, али се помиње вино као атрибут сунчаног Бога, помиње се соко и моћан божански глас, (Велес је заштитник поезије и певача), као и посестрима која је такође божанско биће. Чак и име Старине Новака асоцира на Велеса, јер је у исто време и стар и нов, и млад и стар, он умире на краткодневицу, потом васкрсава. И овде, стари јунак има младог сина Грујицу, који предводи тридесет хајдука.

Као што смо, када смо говорили о Коледу, видели рођење младог Бога Сунца, тако смо у претпоследној видели да Сунце може и да умре. Божанства по својој дефиницији нису смртна. Њихова смрт је по правилу само привремена, Богови могу да васкрсну или да се поново роде. Они посећују свет мртвих само повремено и привремено. Ми, наравно, морамо да сазнамо нешто више о томе.

ОДЛАЗАК СУНЦА У ПОДЗЕМНИ СВЕТ – СМРТ СУНЦА (група доказа бр. 9)

Када смо проучавали грчку митологију сазнали смо да Бог Хелиос вози своја златна кола по небу, у која је упрегнуто седам крилатих коња. Када дође до запада, он предаје своја кола и коње Посејдону, господару коња. Током ноћи, он се превози океаном подземног света у великом ПЕХАРУ (пехар и овде припада сунчаном Богу), којим путује од запада према истоку, да би тамо опет преузео своје коње и кола. Из Хомерове Одисеје знамо да Хелиос на свом острву има својих 350 говеда, од којих му Одисејеви људи краду пар, чиме изазивају гнев божанства. На основу овог податка ми смо закључили да је грчка соларна година имала 350 дана, да је 350 дана припадало Богу Сунца, док је преосталих 15 припадало демонима или Боговима подземног света.

Грчки сунчани Бог Аполон такође одлази у подземни свет, да би одатле избавио своју мајку Лету. Дионис, који такође има атрибуте сунчаног Бога, одлази у подземни свет да би одатле избавио своју мајку Семелу. Ако следимо закључак из претходног пасуса, они се тамо задржавају 15 дана. (350+15=365)

Из ведске књижевности знамо да Бог Сунца, Вишну, чини своја три корака од којих су два видљива људима, док се трећи нико не усуђује да погледа. Тај трећи корак он чини, када од својих непријатеља бива савладан и везан са СЕДАМ УЗИЦА, и бачен у

бунар, где добија име Трита³⁰ (трећи) или Шипивишта (немоћан). Он ће у том бунару сусрести вука, потом ће у мислима принети жртву Боговима и биће спасен. Из његове подземне, водене тамнице спашће га двојица блиставих Ашвина уз помоћ Индре.

Из „Химне загонетке“ из прве мандале Рг веде, сазнали смо да се на небу окреће „точак закона“ са дванаест паока, а да на том точку стоји 360 белих и 360 црних птица. Тако смо схватили да је ведски Сунчани Бог имао својих 360 дана (и 360 ноћи) док су преосталих пет морали припадати Боговима или демонима подземног света. Закључили смо да је Трита (Вишну) провео у својој подземној воденој тамници пет дана. ($360+5=365$)

Да ли верујете да су се ове разлике у схватању ведског и старогрчког соларног календара одржале до дана данашњег?

Када размислимо боље, морамо да се запитамо: Када то божанство Сунца одлази у подземни свет? Логика намеће само један одговор: НА КРАТКОДНЕВИЦУ, на најкраћи дан у години, 21. децембар, кад је Сунце најслабије.

А када се Сунце враћа из подземног света? То смо већ утврдили, ново Сунце се рађа у време БОЖИЋА.

Ето видите: према грегоријанском календару, Божић је ПЕТ дана после краткодневице. То је зато што је грегоријански календар, по наређењу папе Гргура (Грегориус), начинио монах који се звао Дионизије Мали, који је био пореклом Скит, дакле близак индоиранској аријевској традицији.

По јулијанском календару, који се ослања на грчку традицију, Божић је око ПЕТНАЕСТ дана после краткодневице.

По народном веровању Срба, од краткодневице до Божића трају такозвани „некрштени дани,“ које у источној Србији зову и „безбожни дани.“ У те дане не треба започињати никакве послове, не треба се женити, не треба крштавати децу, јер никакви послови немају божју заштиту. Народ верује да тада на земљи нема Бога, већ њоме владају свакојаке авети и демони. Овакво веровање нема упориште нити у Старом нити у Новом Завету, нити у биографијама светаца. Нема подударности ни са данима божићног поста, пост траје дуже. Реч је о остатку паганског веровања.

„Безбожни дани“ су управо они дани када Бог Сунце одлази у подземни свет. Наравно, овакав закључак не може почивати само на

до сада реченом. Морамо да видимо да ли нам је народно литерарно стваралаштво сачувало неки податак о боравку Сунца у тами подземног света. Пошто смо већ закључили да је Велес то старо Сунце, које умире, тражићемо старог јунака у неком подземном простору.

Нашли смо таквог старог јунака у песми **МАРКО КРАЉЕВИЋ И ВУЧА ЦЕНЕРАЛ**[31](#)

Песма је дуга, па ћемо је делимично препричати.

Вуча ценерал зе заробио три српске војводе, Милоша, Ивана и Старог Топлицу. Држи их у тамници свог града Варадина на Дунаву

...Бацио их на дно у тамницу,
ђено лежи вода до колена
и јуначке кости до рамена...

Милош схвата да овакве услове неће преживети. Кроз прозор тамнице опази „пошту-књиганошу,“ моли га да му набави лист хартије, како би написао и послао писмо. Овај му испуњава молбу. Милош пише писмо Краљевићу Марку у коме га моли за помоћ.

...Па у лице пером ударио
од образа крви наточио,
с крвљу њему писмо запечати,
па га даде пошти књиганоши,
и даде му ДВАНАЕСТ ДУКАТА...

Марко прима писмо и хита у помоћ. На свом коњу Шарцу преплива Дунав, испред града Варадина поставља свој шатор, пије вино и чека. Вуча дженерал шаље на њега свог сина Велимира са војском, али Марко убија војнике и заробљава Велимира. Вуча затим сам креће на Марка али и његова војска бива побијена а он сам заробљен. Обојицу заробљеника Марко ставља на коње и одводи их свом двору, у Прилеп. Вољан је да са Вучином женом, „ценераловицом“ размени заробљенике, а за уговарање услова размене овлашћује Милоша, једног од тројице Вучиних заробљеника. Милош преговара са ценераловицом:

...„Не бој ми се, ценераловице!
Дај ми вранца Вуче ценерала,
што га јаше једном у години,
када иде у Текију цркви,
опреми га как’ га Вуча спрема,
да г’ поиграм преко Њемадије.[32](#)
И дај мени ОД ЗЛАТА КАРУЦЕ,

и у њима ДВАНАЕСТ ВРАНАЦА,
што их преже Вуча џенерале
када иде до Беча ђесару,
да м' однесу СТАРОГА ТОПЛИЦУ.
Дај ми рухо Вуче џенерала,
што га носи О ВАСКРСЕНИЈУ,
да обучем мојега Топлицу.“
Све му даде џенераловица,
И свакоме хиљаду ДУКАТА,
што ће пити ВИНО до Прилипа,
па одоше до бијела Прилипа...

Већ код оних ДВАНАЕСТ ДУКАТА, које Милош даје Пошти-
књигоноши, схватили смо да је ово остатак соларног мита. Дванаест
дуката су сасвим адекватан дар соларног Бога, дванаест златних
кругова, дванаест малих Сунца, дванаест месеци соларне године. У
воденој тамници су ТРИ јунака, ТРИГЛАВ ЛИЧНО. Један од јунака
је СТАР и ТОПАО, (стари Топлица) то је Велес, старо Сунце. Он ће
се возити златним каруцама, вући ће их дванаест вранаца (а ми
морамо да се сетимо да су вранци, црни коњи, били посвећени
Триглаву у Шћећину и Волину). Обући ће одело које се носи „о
васкрсенију,“ чиме се јасно каже да ће васкрснути.

Наравно да ће сва тројица добити дукате и вино, јер је то управо оно
што им припада, управо то су атрибути сунчаних Богова. Тако три
јунака (три Сунца, ТРИГЛАВ, Парахелија) излазе из подземног
света у свом пуном сјају.

Ту се симболика не завршава. Варадин је град на Дунаву. Његово
име потиче од старог ведског корена ВАР, што значи ТВРЂАВА,
препрека. Ведски корен може да има и име реке Дунав, (Данубиус)
јер Рг Веда познаје ДАНУ, Богињу, мајку свих демона, од којих је
најважнији змај Вритра, кога је убио Индра, ослобађајући заробљене
воде. Име ДАНУ³³ значи „влажност“. До данас се сачувало народно
веровање у Србији да у Дунаву живи 99 демона. Одмах се сећамо
како је ведски Трита у бунару, својој воденој тамници, срео ВУКА.
Ето вука и у нашој песми, име ВУЧА (џенерал) изведено је из речи
ВУК.

Многе словенске бајке почињу са „Био једном један цар и имао три
сина...“ Тако рећи, уобичајено је да један од њих буде принуђен да
сиђе у некакву пећину под земљом, или да оде „у друго царство“
или „преко седам мора и седам гора“, те да тамо потражи и нађе
нешто што је веома драгоцено и што је веома тешко наћи, да би се
потом успешно вратио на „горњи свет“ и завладао у својој царевини.

Опет видимо троструко Сунце и једног од чланова тројства који одлази у подземни свет, да би се одатле успешно вратио. Сачувана је и богата симболика у овим бајкама, свуда је много злата, ту су по правилу и три чудесна коња и капе невидљивке, златне јабуке, мачеви и много тога другог, али даље анализе превазилазе наш задатак.

Тако је наша хипотеза да је ТРИГЛАВ у ствари словенско тројство Сунца, добила приличан број доказа. Да ли су ти докази довољни да постане бар врло вероватна ако не баш сигурна, одлучите сами. Побројали смо и пратили атрибуте троструког словенског сунчаног Бога (тројност, злато, прстен, коњи, мач, вино, дванаест пратилаца, капа, дрво живота, соко...) Ако све ове атрибуте (симболе) доследно испратимо кроз јужно-словенско народно литерарно стваралаштво, можемо да испричамо много митова јужних Словена који се односе на тројног сунчаног Бога. Можемо да сазнамо како и када се Сунце жени, можемо да сазнамо и ко су невесте, чак и ко је кум на свадби. Можемо да сазнамо и ко су синови Сунца, као и коме од њих припадају поједини месеци у години, али би то истраживање³⁴ увелико превазишло задату тему, мада би вероватно донело још доказа за нашу хипотезу.

Ако при том знамо и значење тих симбола које познаје психологија, могли би смо да откријемо и понешто о себи, јер је Карл Густав Јунг, знаменити психијатар рекао: „Мит је несвесно приповедање о психичком процесу.“

Сасвим успутно, видели смо да је народно литерарно стваралаштво заправо непресушан извор за изучавање митологије, можда баш остатак оне митске ВЕЛЕСОВЕ КЊИГЕ, у којој су била сабрана света знања наших далеких предака.

Сасвим је сигурно да троглаво божанство никако није искључиво власништво Словена, познавали су га и други народи. То није необично, јер су паганске религије засноване на обожавању природних појава, које су свакако видљиве и доступне свим народима. Призор Сунца на небу је сам по себи божански, а призор ТРИ Сунца је свакако ЧУДО, чак и за данашњег човека, за кога је остало мало чуда на свету.

Напомене

1. ЕВО, III 1, Mon. Germ. Histo. XII, 859.
2. Е.А.Волис Бац, Египатска књига мртвих, Анијев папирус, (превод

- са енглеског језика: Борислав Станић и Драган Јовић), Самостално издање Борислав Станић, Драган Јовић, Душица Банковић и Бранислава Станић, Београд, 1989. (стр 168)
3. Otto Weinreich „Zum dreikopftigen Trackischen Reiter und zum Lykischen Trikasbos“, Jahrbuch d.deut. Arch. Inst. В. XLII 1-2 , Arch. Anz. 20-23.
  4. Преузето са Интернета (Paleo balcanic research)
  5. Alexander Macbain, Митологија и религија Келта, Дечја књига, Београд 2003. (стр. 100.)
  6. РГ Веда (превод и коментари Т. Јелизаренкове), Пешић и синови, Београд 2008.
  7. Ненад Ђ. Јанковић, Астрономија у предањима, обичајима и умотворинама Срба, Српска академија наука и Научна књига, Београд, 1951. (стр. 40.)
  8. Вук Ст. Караџић, Српске народне пјесме, Државна штампарија, Београд 1932. (стр. 116, песма бр.64)
  9. У стара времена, небеска тела су се посматрала тако што је посматрач хватао ("ватао") њихов одраз у чинији са водом. Ако се Сунце у току једног јутра "уватило" три пута, то може да буде парохелија (прим. аут).
  10. Сретен Петровић, Српска митологија у веровању, обичају и ритуалу, Народна књига/Алфа Невен, Београд 2004. (стр. 326.)
  11. Луј Леже, Словенска митологија, Београд 1984.
  12. Атлас карата Војно-географског института ФНРЈ у Београду (1: 100 000) по Паризу, из 1951.год.
  13. Сима Тројановић, Ватра у обичајима и животу српског народа, Просвета, Београд 1990. (стр. 53.)
  14. Вук Ст. Караџић, Српске народне пјесме, Нолит, Београд 1969. (књига I)
  15. Женске народне пјесме, Антологија, приредио Јаша Продановић, Издавачка књижевна Геце Кона, Београд, 1925. (песма бр. 45, стр. 35.)
  16. Глагол 'скарати се'је локализам источне Србије и значи ПОСВАЂАТИ СЕ (прим.аут).
  17. Нада Милетић и сар. СТЕЋЦИ, Југославија, Београд, Спектар, Загреб и Прва књижевна комуна, Мостар 1982.
  18. Ово знамо из грчког мита о Зевсу и Семели, у вези рођења Диониса.
  19. Песме су из збирки Вука Караџића, Јаше Продановића и Војислава Ђурића, немогуће је дати детаљнију референцу јер су прегледане СВЕ песме које су од сакупљача означене као 'песме старијих времена'.
  20. Нада Ђорђевић-Милошевић, Српска народна лирика, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1999 (песма бр. 13 стр.35)
  21. Вук Ст. Караџић, Српске народне пјесме, Нолит, Београд 1969

(књига I).

22. Словео о полку Игорову, руски јуначки еп (Превод на српски М. Панић Суреп)

23. Ово смо закључили јер су многи људи сујеверни и не воле када им мачка 'претрчи пут'. То би значило да мачка прелази испред човека, преко пута којим он тек намерава да иде. Ако мачка претрчи пут којим је човек већ прошао, то за сујеверне нема никаквог значаја (прим. аут).

24. Име 'Љутица' асоцира на племе Љутица или Љутића из Помераније (прим. аут). Да ли је Дабог (Дажбог) био њихов заштитник? О томе нема никаквих подаака.

25. Вук Ст. Карацић, Српске народне пјесме, Нолит, Београд 1969 (књига II, стр. 139).

26. Исто (књига I, песма бр. 725, стр. 381).

27. Светлана Толстој и Љубинко Раденковић и сарадници, Словенска митологија, енциклопедијски речник, Zepster Book World, Београд, 2002.

28. Вук Ст. Карацић, Српске народне пјесме, Нолит, Београд 1969 (књига II, стр. 84.)

29. Вук Ст. Карацић, Српске народне пјесме, Нолит, Београд 1969 (књига III, стр. 21).

30. Химна прве мандале Рг Веде, ТРИТА У БУНАРУ (прихватили смо Тилаково тумачење, из његове књиге арктичка прадомовина Веда, Пешић и синови, Београд 2006).

31. Вук Ст. Карацић, Српске народне пјесме, Нолит, Београд 1969 (књига II, песма бр. 41, стр. 155).

32. Њемадија је Њемачка (Немачка), Варадин је припадао Аустроугарској царевини.

33. Превод Рг Веде на Руски језик и коментари Т. Јелизаренкове.

34. Александра Бајић, Богови старих Словена, Пешић и синови, Београд 2008.

Preuzeto sa sajta Svevlad

http://www.svevlad.org.rs/knjige_files/triglav/bajic_trojstvo.html

Александра Бајић

ТРИГЛАВ И ТРОЈАН

Постоји једна српска народна бајка, из збирке Вука Караџића, која се зове У ЦАРА ТРОЈАНА КОЗЈЕ УШИ¹. Неки научници сматрају да та бајка чува народно сећање на старог римског цара Трајана, који је покорио Дачане, па је тако, неким суседским путем доспела међу балканске Словене. Овакав став је, благо речено, чудан. Зашто би Словени причали бајке о неком цару са којим нису имали никакав историјски додир? Никакво искуство, нити позитивно а нити негативно, није могло да стоји као подлога овој бајци, у колико је тачно да су Словени дошли на Балкан у 6. веку нове ере. Она се не може схватити нити као старо-римски пагански мит, јер, кад су Словени, у шестом веку стигли на Балкан, становници римског царства су већ увелико били хришћани, званична вера и источног и западног римског царства је такође била хришћанска, а Црква је већ увелико бранила неговање паганских традиција.

Постоје и другачији ставови. Неки истраживачи мисле да је бајка дошла до балканских Словена као грчки утицај, обзиром да овај народ има свој стари мит о краљу Миди, који је, слично као и наш Тројан, и сам имао необичне уши, али магареће. Један сегмент мита о Миди са магарећим ушима, веома је сличан бајци о Тројану са козјим ушима. И на овакво мишљење се може ставити сличан приговор. Како су Словени уопште могли да приме овакав мит од Грка, ако се зна да су и Грци, у шестом веку нове ере, увелико били христијанизовани? У таквим условима, ширење паганских митова било би нелогично, ако не и немогуће.

Трећа могућност да се ова бајка нађе у словенском поседу могла је бити садржана у чињеници да су они, при свом доласку на Балкан, ту затекли староседеоце, који су мит о краљу Миди већ примили од Грка. Неки од тих староседелаца су становали у забаченим крајевима, далеко од тадашњих путева и комуникације, па су могли остати непокрштени. Они су се (необично брзо) асимилovali и једва су чекали да мит о краљу Миди испричају својим новим поробљивачима, и он се, ето, сачувао као српска народна бајка. Ова могућност је сама по себи „бајковита“ јер је познато да су стари Грци имали своје колоније дуж јадранске обале, али не и у брдовитим беспућима Балкана. Мит јесте елемент једног религијског система, а искуство нас учи да се туђи религијски ставови тешко примају.

Четврта могућност би била да су Словени примили ову причу од Грка или Римљана у својој старој постојбини, пре него што су у шестом веку дошли на Балкан. Како не знамо где је та постојбина, не знамо ни ко су били суседи, од којих се евентуално могло нешто примити.

Како ни једна од могућности које смо навели не звучи вероватно, решили смо да трагамо за неком петом могућношћу. Да би наша потрага била ефикаснија, морамо на почетку да се упознамо са обе приче, и оном српском и оном грчком.

У ЦАРА ТРОЈАНА КОЗЈЕ УШИ

Прича се да је једном био некакав цар Тројан, који је на глави имао уместо људских, козје уши. Тај свој недостатак је сматрао сасвим неугодним, па га је крио под различитим капама и крунама. Али, свака је тајна тешка за чување. И цар је, као и сви људи морао повремено да се ошиша и обрије. Када би берберин завршио посао, цар га је питао да ли види на њему нешто необично. Берберин би на то одговорио да је видео царева козје уши, и то га је одмах коштало

живота, цар је наредио његово погубљење. Тако је било све док није побио све бербере у царству. Једног дана, дошао је да га обрије један млади пастир. На цареву питање, да ли види на њему нешто необично, пастир је одговорио да ништа необично није видео. Цар га је, након таквог одговора пустио да иде и као награду за бријање и шишање, дао му је ДВАНАЕСТ ДУКАТА. Од тада, пастир је стално долазио да га брије, и увек добијао исту награду.

Рекосмо, свака тајна је тешка за чување. Млади пастир никоме није смео да каже шта је видео, знао је да му је живот у опасности. На крају, решио је да се повери мајци Земљи. Ископао је рупу и у ту рупу ТРИ ПУТА шапнуо: „У цара Тројана козје уши!“ На том месту, убрзо су никле ТРИ стабљике зове. Од гранчица зове, пастири су правили фруле, из којих се једнако чуло: „У цара Тројана козје уши!“ Сам цар је тако схватио да се свака тајна кад-тад мора сазнати.

Одмах смо запазили да се у бајци два пута помиње број ТРИ. Тако смо помислили да име Тројаново, можда нема никакве везе са римским Трајаном, већ има везе са бројем ТРИ. У том смислу, „тројан“² би, на Српском језику, значило „трострук“, „троједан“, те да би, као такав, лако могао да има везе са Триглавом, који је такође „трострук“ и „троједан“. У свом претходном раду, поставили смо хипотезу да је Триглав заправо ТРОСТРУКО СУНЦЕ (парахелија), то јест, троједини Бог-Сунце. Можда би бајка о Тројану могла да послужи као још једна провера те хипотезе. У прилог овој хипотези одмах говори и број дуката које Цар даје свом ћутљивом бријачу-пастиру. Број ДВАНАЕСТ је соларни број, тесно везан са схватањем соларне године у којој има дванаест месеци. Дукати су округли и златни, а то су такође атрибути сунчаног Бога, Сунце је сигурно округло и „златно“.

Због свега овога, морамо хитро да погледамо шта су то стари Грци причали у свом миту о Цару Миди.

КРАЉ МИДА

Према Роберту Грејвсу³, Мида је син велике Божиње Иде, име његовог оца није понато. Он је био краљ македонске Бромиде, владао је Бригима, који су се другачије звали МУЖИ или МОШИНЕЦИ. Племе је, према миту, дошло са севера, из области Понта. У младости, учитељ му је био трачки певач и свештеник Орфеј. У својој престоници, Мида је засадио чувени врт тужа, у коме је, једном приликом на неколико дана угостио сатира Силена,

Дионисовог учитеља, пет дана и пет ноћи.

Захвални Дионис му је поручио да изабере награду за своје гостопримство. Мида је пожелео редак дар: да све што додирне претвори у ЗЛАТО. Дар је и добио, али се убрзо испоставило да својим додиром нужно претвара у злато и храну коју намерава да поједе, воду коју намерава да пије. Претила му је озбиљна опасност да умре од глади и жеђи, па је умолио Аполона да се овог свог ретког дара ослободи. Аполон му је рекао да се, у том циљу, окупа у реци Тмол. Од тада је река Тмол златоносна.

Речни Бог, Тмол је делимично одговоран и за чињеницу да је Мида имао магареће уши. Када се Аполон такмичио у свирању са Марсијом, судије су биле Тмол и Мида. Тмол је сматрао да је Аполон победник, Мида је предност дао Марсији. Зато је од Аполона кажњен, добио је магареће уши. Део приче о тим ушима је готово идентичан са српском причом о Тројану и његовим козјим ушима. Једино је крај различит, Тројан је прихватио свој недостатак, Мида није могао да се помири са истим, па је испио отровну крв БИКА и умро.

Сад се ми питамо: Шта ће Мида на реци Тмол, кад та река није у Македонији, већ је у Малој Азији, у Фригији. Мит каже да га је тамо послао Дионис, на обредно купање и очишћење. Тамо је на престолу наследио краља Гордија и основао династију.

О Гордију такође постоји мит о томе како је постао краљ. Гордије је био сељак. Једног дана је приметио да на руди његових КОЛА сатима чучи ОРАО. Схвативши да је појава необична, обратио се пророчишту. Тамо га је млада свештеница посаветовала да одмах, на тим колима крене у престоницу. Гордије се одмах заљубио у њу, запросио је и венчао истог дана, потом су заједно, на колима кренули у град. Оно што нису знали, било је да је краљ тог дана изненада умро, а народу је објављено пророчанство да нови краљ стиже на колима са својом краљицом. Чим је Гордије стигао у престоницу, народ је приметио орла на његовим колима, схватио да лично Зевс (орлови су посвећени Зевсу) шаље новог краља. Гордије је своја кола и јарам, везан за руду необичним чвором, посветио храму и основао град Гордијум. Проречено је да ће онај, ко одреша тај чвор, постати господат Азије. (Чвор је, десетак векова касније, мачем пресекао Александар Македонски).

Поводом овог мита, Роберт Грејвс сматра да се Мида (недовољно поуздано) може поистоветити са Митом, краљем Брига (Мужа, Мошинека), племена које је дошло са Понта у средини другог

миленијуна пре нове ере, да би око 1200 год пре нове ере прешли Хелеспонт, победили Хетите и заузели њихову престоницу Птерију. Он претпоставља да је Мида тако стигао у Фригију. Обзиром да му је учитељ био Орфеј (што значи да су Трачани већ били на Балкану), претпоставља такође да је Мида био свештеник Дионисов, те да је у обредима носио магарећу маску (магарац је посвећен Дионису), те да отуда потиче прича о магарећим ушима. Траг сличне приче Грејвс налази у Египту, где су магареће уши биле атрибут Бога Сета. Сет је био свети краљ друге половине године и владар ноћи, и имао је, као обележје своје краљевске власти, у рукама штап трске, са магарећим ушима прикаченим на врх. Тако, дошли смо до податка да је Мида био првосвештеник, Бога-владара друге половине године, те да су магареће уши заправо владарска инсигнија.

Ми наравно знамо да је првосвештеник заправо отелотворење Бога на земљи, еманација Бога, па закључујемо да је Мида заправо био Сунце друге половине године. У прилог овој тврдњи, стоји податак да је у сталној вези са златом, те да му је мајка Богиња Ида, позната како у грчкој, тако и у ведској митологији, као Богиња жртвеног делања, према њој су називана жртвена места. Грчки мит нуди планину Иду поред сваког иоле значајнијег града, најпознатије су оне изнад града Троје и она на Криту, где је детињство провео Зевс. Тамо је Зевса дојила коза Амалтеја коју је он касније, у знак захвалности узнео на небо, а сам носио огртач од козје коже, трагос. Коза је, тако, помајка врховног бога, њено крзно и њена обележја су такође краљевска инсигнија.

Дионис, заштитник Мидин, је и сам био ЈАРЕ (мит о Дионису-Загреју) као такав жртвован а потом опет оживљен, његови сатири су имали козје рокове и УШИ, као и ноге. Тако је и јарац заправо териоморфни лик Бога Сунца, Диониса, као и магарац. По тој аналогији, Мида је могао да има и козје уши, као Тројан, значење козјих и магарећих ушију је идентично.

Немамо података да се у миту о Миди помиње било каква назнака његове везе са бројем три. Роберт Грејвс, као извор овог мита помиње античке писце (Херодота, Плутарха и т.д.) али не и било какав извор у народном литерарном стваралаштву.

ЈАРАЦ КОД СЛОВЕНА

У збирци руских бајки А.Н.Афанасјева⁴, постоји једна бајка која се зове БРАТАЦ ИВАНУШКА И СЕСТРИЦА АЉОНУШКА. У тој бајци, дечак Иванушка се чудом претвара у јаре и прети му опасност да буде жртвован, заклан оштрим ножевима, од стране зле маћехе.

За то време, његова сестрица Аљонушка је удављена у језеру. Обоје ће их спасти млади принц, и све ће се лепо завршити. Да ли нас ова бајка подсећа на жртвовање Диониса у лику јарета?

У збирци Вука Караџића [5](#) постоји народна песма ЈАРАЦ ЖИВОДАРАЦ

Ја сам јарац живодарац,
жив клан-недоклан,
жев дран, неодран,
жив сољен, недосољен,
жив печен, недопечен,
зуби су ми као колац,
прегришћу те као конач...

У истој збирци постоји и народна бајка са истим насловом. Обе на први поглед изгледају сасвим бесмислене. Какав је то јарац који ће преживети и клање и драње и сољење и печење и на крају свега тога остати моћан? А тек његово име „живодарац,“ онај који дарује живот... Тек када ове приче о њему схватимо у контексту грчког мита о жртвовању Диониса, оне добијају свој смисао, као крхотине сличног словенског соларног мита.

ВЕДСКИ ЈАРАЦ

Рг Веда [6](#) нуди свог јарца, Ацу Екапада, чије име у преводу значи „једноноги јарац“. По правилу помиње се заједно са дубином, Ахи Будхњом. Назире се нека веза једноногог јарца са жртвовањем, али је сасвим нејасна. Једноноги јарац јасно асоцира на ФАЛУС. Тумачи Веда га доводе у везу са Рудром (Шивом), и митом како је Шива хиљадама година медитирао на једној нози и тако постао Аца Екапад, осовина света, axis mundi, стуб који држи небо над земљом. Ахи Будхња, змај дубина, ову осовину продужава и на подземни свет. Лингам (фалус) има исто значење. Шива је трећи члан Тримуртија, хиндуистичког тројства. Значи, ШИВА је једноноги ЈАРАЦ.

Сви европски народи имају у свом језику синтагму „жртвени јарац“ (енгл. „step goat“), јарац широм индоевропског света симболише ЖРТВУ.

Али, симболка јарца се тиме не исцрпљује. Јарац носи и моћну сексуалну симболику. Када се каже за неког да је „као јарац“ то значи да је веома похотан и сексуално активан. Веома сличну симболику има и магарац, вероватно због величине свог расплодног

органа.

Када говоримо о симболици и њеном значају у култовима и митовима, морамо да схватимо да се митске приче не могу једноставно преносити из народа у народ. Јер, народни казивачи ће препричавати сиже мита, али симболику ће сачувати само ако им је познато њено значење. Мит у свом комплексном, религијски значајном облику, могу да преносе само високо обучени певачи и казивачи, којима мора бити познат значај сваке речи и сваког симбола, као што су били келтски олави и барди, нордијски скалди, српски гуслари, ведски ршији...

Па, сад се ми питамо: како да схватимо сву ову симболику? И Тројан и Мида имају необичне уши, обојица су владари, имају јасну везу са златом и са сунчаним Боговима. Схватили смо из приче о Миди, да би он могао да буде свети краљ (земаљска еманација бога Сунца) друге половине године. За Тројана немамо такву одредницу, он даје ДВАНАЕСТ дуката, што би значило да он влада целе године, свих дванаест месеци. Мида на крају мита умире, од крви бика која је за сваког отровна осим за свештенице Велике Мајке. БИК побеђује магарца. Мида има везе и са речним богом Тмоллом, чије име није грчко, а слично је имену египатског бога Тмуа⁷, који је у ствари вечерње Сунце, Сунце на заласку. Он такође има везе и са египатским Богом Сетом, који је то исто, Сет је Сунце ноћи, хтонско Сунце..О смрти словенског Тројана нема података. Да ли баш нема?

МАЧВАНСКО НАРОДНО ПРЕДАЊЕ О ТРОЈАНУ

Вук Стефановић Карацић је, у свом Ријечнику Српског језика, о Тројану записао ово:

„Тројан мачвански: Зидине на Церу, више Дворишта. Онуда се приповиједа да је у оном граду био некакав краљ ТРОЈАН, који је сваку ноћ ишао у Сријем и тамо љубио некакву жену или ђевојку. Зато је ишао ноћу, што дању није смио од Сунца, да га не растопи. Кад би дошао својој љубезници, натакли би коњима зоб, па кад би коњи зоб позобали и пијетли запјевали, онда би пошао натраг и до Сунца би дошао у свој град. Једном, муж или брат његове љубезнице повади свијем петлима језике да не могу пјевати, а коњима у зобнице наспе пијесак. Кад се краљу учини да је већ вријеме ићи, а пијетли још не пјевају, он запита својега слугу јесу ли коњи позобали зоб. Слуга му одговори да нијесу (јер је само пипао рукама одоздо); и тако се задоцни. Кад већ види шта је, он узјаши на коња па побегне к својему граду, али га на путу стигне Сунце. Онда

брже-боље сјаше с коња, па утјече под пласт и сакрије се од Сунца. Али, његовом несрећом, туда наиђу ГОВЕДА, те разбучу пласт, онђе га Сунце растопи.“

М. Ђ. Милићевић је забележио сличну верзију у истом крају Србије. По тој верзији

„има приче да је у њему живео некакав цар Тројан, који је имао три главе, од којих је једна јела људе, друга стоку а трећа рибу...“ Прича тече готово исто као и она коју је забележио Вук Карацић.

Исти аутор смрт Тројанову (позивајући се на народног казивача) описује овако:

„То њега омете, те одоцни, али ипак побегне, но га Сунце ухвати. Он се зарије под пласт сена, али дође БИК, преврне пласт, и он се растопи...“

Народни казивач је још рекао да је Тројан ослепео бежећи кроз село Слеччевић, изгубио табане у Табановићу...

Ми смо одмах запазили да је Тројан ноћни јахач, дан проводи у свом граду на Церу. Цер је планина на западу Србије али и врста храста (quercus ceris), а хрст увек припада сунчаном и громовитом Богу.

Мачвански Тројан има ТРИ ГЛАВЕ, што га јасно дефинише као ТРИГЛАВА, (троструко Сунце, паракелију). Он је ЉУБАВНИК. Он је жртва сплетке, јутарњег Сунца и БИКА. (Баш као што Мида умире од крви БИКА). БИК смењује ЈАРЦА. Оба атрибута припадају Богу Сунца, као његови териоморфни ликови.

Бик је териоморфни лик египатског Бога Сунца-Ра. РА се појављује на земљи у лику бика Аписа. Вишну је у Рг Веди јасно дефинисан као бик.

Зевс је у лику белог БИКА завео Еуропу, коју су касније Кадмо и његова браћа безуспешно тражили. Бик је врховно божанство, Бог дневног Сунца.

Као антипод овој причи, постоји српска народна бајка МИЛОШ И ДИВОЊА [8](#), која говори о младом момку Милошу, кога је од зле маћехе сачувао бик, Дивоња. Када се одврне десни РОГ Дивоњин, из њега потече обиље најкукусније хране и пића. (Да ли је то онај рог у руци једног од ликова на идолу из реке Збруч?) Млади Милош и бик Дивоња лепо живе, све док Дивоња не погине. Убија га један стари

ЈАРАЦ.

Шта би то могло да значи? Бик убија јарца, потом јарац убија бика(!?). Морамо да потражимо још података да би смо схватили о чему се ради.

Код старих Египћана, Хор убија Сета, ЈУТРО убија НОЋ. Хор узраста у Озириса, ЈУТРО израста у ДАН. Са друге стране, Сет убија Озириса, НОЋ убија ДАН. И тако у бескрај. Тројство је и овде јасно: ХОР (јутро, младо Сунце), ОЗИРИС (дневно Сунце), СЕТ (Сунце које залази, ноћно Сунце). Сва тројица су заправо Сунце које влада земљом, Египтом. Озирис и Сет су браћа (Сет би се могао дефинисати и као Озирисов алтер-его), Хор је син Озирисов, дакле реинкарнација Озирисова. Њих тројица су једно. Сунце које влада небесима је и даље Ра у свом тројству. (Ра, Хепера и Тму). Интересантно је да код старих Египћана нема громовника. Бог Ра је јасно дефинисан као БИК јер се на земљи појављује у облику бика Аписа, који је његова земаљска инкарнација. По аналогији, и Озирис би био Бик. Већ смо видели јарац (магарац) одговара Дионису односно Сету, односно Тму, односно Шиви, ноћном Сунцу, Сунцу друге половине године.

По том кључу, у јутро,дневно Сунце убија оно ноћно Сунце, Бик убија Јарца. У вече, Јарац убија Бика, ноћно Сунце убија дневно.

Сунце је тако схваћено као НЕБЕСКО и ХТОНСКО у односу 2 : 1. Баш као што ведски Вишну прелази свет у своја ТРИ КОРАКА, од којих су два видљива људима, док се трећи нико не усуђује да погледа (јер је ноћни, хтонски, опасан, застрашујући). И он је небески и хтонски у односу 2 : 1. Када су хришћански мисионари, који су покрштавали померанске Словене, описивали Триглава, јасно су рекли да је он господар у сва три света, на небу, на земљи и у свету духова. Већ и овај опис јасно говори да Триглав има и своју небеску али и своју хтонску природу.

Веселин Чајкановић је у својим радовима изнео претпоставку да је Триглав (Тројан) хтонско божанство. У својим каснијим радовима, више није био сасвим сигуран у то. Ми разумемо његову дилему. Триглав јесте хтонско божанство, али само у толико што је хтонски један од његова три лика. Остала два су јасно небеска. Не постоји супротност између „соларног“ и „хтонског“ божанства. Супротност постоји између „небеског“ и „хтонског“. Оно „соларно“ заправо мири те супротности, јер је истовремено и небеско и хтонско. Зато Триглав има три главе, да би могао да буде у сва три света, на небу, на земљи и у свету духова. Према митовима, Сунце се рађа на

земљи, одлази на небо, умире на земљи, да би се поново родило или васкрсло.

Из свега што смо до сада навели, јасно произилази да Триглава и Тројана прати идентична симболика, која потврђује да су то, заправо само два имена за исто божанство, ТРОСТРУКО СУНЦЕ.

СМРТ СУНЧАНОГ БОГА (поново)

Бројни су варијетети „смрти“ Сунчаног Бога у митовима.

Варијанта I (сунчани Бог у тамници)

Сетимо се (из претходног рада) како је Стари Топлица, са још двојицом јунака, био у својој подземној тамници, одакле је ослобођен. Многи блистави јунаци српских народних песама бивају утамничени, а потом чудесно ослобођени. То је веома чест мотив. Тамновао је и ослободио се Шћепан Јакшић⁹, Стојан Јанковић, Грујица Новаковић. Сви ови јунаци у песмама имају јасне соларне одлике (злато, коње, често се помиње број дванаест и број три, вино...) Када Бог оде у тамницу, настаје ноћ или зима. Када се одатле ослободи, настаје дан или долази нова година.

Варијанта II (везивање и ослепљење сунчаног Бога)

Неки митови описују како је Бог Сунце од својих непријатеља био везан, као Зевс, ког су везали са седам кожних ременова и сто чворова и тако учињен беспомоћним. (Чворове су потом одрешили његови помоћници Сторуки.) Са седам кожних опута је био везан и Вишну, када је као Трита (трећи) бачен у бунар. Везан је био и нордијски Один. Тако је исто био везан Лудани Јован из црногорске народне песме ЈОВАН И ДИВСКИ СТАРЈЕШИНА¹⁰, па је потом ослепљен и бачен у јаму. И ова варијанта има исто значење. Везан сунчани Бог је изгубио снагу, дошла је ноћ или зима. Када се ослободи стиже јутро или Нова година.

Варијанта III (громовник убија сунчаног Бога, „метеоролошка варијанта“)

Према неким варијантама, хтонско Сунце бива убијено од стране громовника. Тако је Херакле, син громовника (земаљски лик громовника), убио Гериона тротелесног. Тако је Индра убио троглавог Вишварупу, тако је Краљевић Марко поред извора убио Троглавог Арапина. Тако, према руском народном предању, Перун стреља Велеса својим громовима, кад Велес постане зао и све облаке однесе са собом на запад, у подземни свет, и настане суша. Онда на Земљу са запада дођу олујни облаци и настане киша. (киша

најчешће и долази са запада због Земљине ротације. Кишу често најављују громови).

Тако схватамо да хтонски аспект Сунца може бити и онај ЗАО аспект, који ремети ред ствари и природне токове, који као такав мора да буде убијен, а космички поредак поново успостављен. Убијено старо Сунце, реинкарнираће се у ново, младо, јутарње Сунце. Тако, војвода Драгија убија Љутицу Богдана¹¹, јер му је Богдан убио брата и украо коња. у овој песми фигурира јасно тројство: Богдан, Драгија и убјени Драгијин брат.

Тако, можемо да закључимо да хтонски аспект Триглава свако јутро бива убијен од јутарњег аспекта Триглава. Обрнуто ће се десити сваке вечери.

Хтонски аспект Триглава биће убијен од стране Громовника, ако постане зао и донесе СУШУ.

Сва три аспекта Триглава ће, на зимску краткодневицу, бити везани, и заробљени у свету духова, одакле ће бити спасени у време Божића.

Суштина ових митова је заправо ГУБИТАК СНАГЕ СУНЦА и престанак његове власти на земљи, који је увек привремен. Његов повратак у пуном сјају се увек изнова очекује и догађа, свакога јутра и сваког Божића.

Када смо у претходном раду изнели хипотезу да Триглава (Тројана) сачињавају три лица Сунца, Коледо (Хрс), Дабог (Дажбог) и Велес, а да четвороглавог Световида сачињавају ова тројица са Перуном, нисмо ни слутили да ће нам за право дати и један грчки средњовековни рукопис ОТКРИЋЕ СВЕТЕ МАРИЈЕ, МАТЕРЕ БОЖЈЕ, У ПАКЛУ¹². Тај рукопис је у дванаестом веку преведен на Руски језик. У њему стоји како се народ на земљи одбио од истинског Бога и предао култу паганских Богова, који су наведени поименце као: Тројан, Хорс, Велес, Дажбог и Перун.

Нама је остало само да схватимо да тадашњи правопис није био исти као данашњи, те да су знаци интерпункције били недовољно познати. Ми бисмо овај списак паганских Богова овако написали: Тројан (Хорс, Велес, Дажбог) и Перун. Тако би смо јасно видели да се дотични народ предао култу Тројана (Триглава) и Световида.

Тројана помиње и стари руски еп СЛОВО О ПОЛКУ ИГОРОВУ, али без много одредница. Русија се дефинише као „земља

Тројанова.“

ГЕОГРАФСКИ ТРАГОВИ ТРОЈАНА

Остало нам је само да проверимо географске трагове поштовања Тројана на Балкану. Ту нам је посао једноставан, већ га је одрадио Проф. Сретен Петровић.

Види: [Карта Сретена Петровића](#)

Запажамо да има доста географских појмова са именом Тројана. Тројан је очигледно био важан. И Балкан је „земља Тројанова“. Да ли га прате требишта? Проверићемо.

У Македонији, источно од Вардара, нисмо нашли ни један топоним са ТРЕБ. Али, нашли смо пар турцизама са истим значењем: Курбаниште, Курбаново. „Курбан“ значи „жртва“. У околини планине Цер, у Мачви, нашли смо Јастребовац и Тр(е)босиле. У околини хрватских Тројинаца и Тројиновца, нашли смо Јастребарско. У околини топонима Тројане у Словенији, који се налази око 5км северно од Свете Планине и градића Сент Вид (Световид ?!)м нашли смо много потенцијалних требишта: на западу Тр(е)биз код Љубног, веома близу топониме Тр(е)бовшки и Тр(е)бовшек, на југу ТРЕБЊЕ, на истоку Тр(е)бовље.

Историчари кажу: Када су народи, који су говорили језицима који се могу дефинисати као индоевропски, у другом миленијуму пре нове ере почели да продиру у Европу и на индијски подконтинент, они су имали неколико компаративних предности у односу на староседелачко становништво. Познавали су технологију добијања бронзе, због чега је њихово оружје било тврђе и убојитије. Гајили су коње, јахали их и упрезали у своје бојне двоколице, што је њихове војне нападе чинило изненадним и силовитим. Њихова религија је била соларна, патрицентрична, ратничка, са врховним божанствима Сунца и грома. Познавали су соларни календар и годину делили на дванаест месеци и четири годишња доба. Широм Европе су направили своје мегалитске, кружне обсерваторије, из којих су посматрали кретање Сунца, Месеца и звезда. Дошли су, видели и победили, постали владари и првосвештеници, наметнули своју религију и језик а потом се сасвим помешали са староседеоцима, примивши у своју религију и елементе религије тих староседелача (на Балкану та религија је била матрицентрична). И у њихов језик су ушле поједине речи језика које су затекли ту где су дошли. У ратна

времена, међу Боговима Громовници су имали примат, у мирнија Сунце је постајало главно. Морали су повремено на небу да виде да је Сунце ТРОСТРУКО, паракелија није ретка појава, ако погледате Интернет, наћићете десетине фотографија, снимљених у последњих пар година.

Паракелија

POST SCRIPTUM

Постоји још један доказ да је феномен ПАРАХЕЛИЈЕ имао свој значај у митологији. На енглеском говорном подручју, ова атмосферска појава има народни назив SUN DOGS, што би се могло превести као „сунчани пси“. Овакав назив има јасно упориште у нордијској митологији, јер је врховни бог Один описан и представљан у пратњи два пса (или два вука). Једна оваква представа чува се у музеју у Копенхагену.

Напомене

1. Вук Ст. Карацић, Српске народне приповјетке, Нолит, Београд 1969 (бајка бр. 39, стр. 124).
2. Подсећамо читаоце на употребу синтагме "тројни пакт", као ознаку за војни савез између Немачке, Италије и Јапана. Овај савез није ни Трајанов, ни тројански, већ пакт тројице, тројства. У Србији се, када жена роди тројке, каже да је "тројанила" (прим.аут).
3. Роберт Грејвс, Грчи митови, Фамилет, Београд 2004.

4. А.Н. Афанасјев, Сабране руске бајке
5. Вук Ст. Караџић, Српске народне приповјетке, Нолит, Београд 1969 (стр.200).
6. Рг Веда (превод на руски језик и коментари: Т. Јелизаренкова, на српски језик превела), Пешић и синови, Београд, 2008.
7. На обали Понта, тамо где је сада град Тамањ, некад је постојао град ТМУторокањ, који се помиње у СЛОВУ О ПОЛКУ ИГОРОВУ, и у њему статуа старинског ИДОЛА. Српска реч ТМУша, означава 'мрак', 'таму'. Да ли име староегипатског бога ТМУ, и име речног Бога ТМола има исти корен?
8. Српске народне бајке, Креативни центар, Београд 2002 (стр. 179).
9. Вук Ст. Караџић, Српске народне пјесме, Нолит, Београд 1969 (песма бр. 94, стр. 377).
10. Вук Ст. Караџић, Српске народне пјесме, Нолит, Београд 1969 (књига II, песма бр. 7. стр. 20.).
11. Вук Ст. Караџић, Српске народне пјесме, Нолит, Београд 1969 (песма ЉУТИЦА БОГДАН И ВОЈВОДА ДРАГИЈА).
12. Преузето из: Сретен Петровић, Српска митологија у веровању, обичајима и ритуалу, Народна књига и Алфа-Невен, Београд 2002 (стр. 339).

Литература

- Е.А.Волис Бац, Египатска књига мртвих (Анијев папирус)-превод Станић и Јовић, самостално издање преводилаца, Београд, 1989.
Oto Weinreich, (о троглавом трачком коњанику) Jahrbuch D. Deutch. Arch. inst. В XVII, 1,2.
Александер Мц.Баин, Митологија и религија Келта, Дечја књига, Београд, 2003.
Рг Веда, Пешић и синови, Београд, 2008.
Ненад Ђ. Јанковић, Астрономија у предањима, обичајима и умотворинама Срба, САНУ и Научна књига, Београд, 1951.
Вук Ст. Караџић, Сабрана дела, Нолит, Београд, 1969.
Сретен Петровић, Српска митологија у веровању, обичају и ритуалу, Народна књига и Алфа Невен, Београд, 2004.
Луј Леже, Словенска митологија, Просвета, Београд, 1984.
Атлас карата Војно-географског института ФНРЈ, Београд, 1951. (1:100 000 по Паризу)
Сима Тројановић, Ватра у обичајима и животу српског народа, Просвета, Београд, 1990.
Јаша Продановић, Антологија женских народних песама, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд, 1925.

Нада Милетић и сарадници, Стећци, Југославија/Београд, Спектар/Загреб и Прва књижевна комуна/Мостар, 1982.
Нада Ђорђевић-Милошевић, Српска народна лирика, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999.
Слово о полку Игорову, Руски јуначки еп, (превод М. Панић-Суреп), Нолит, Београд, 1957.
Светлана Толстој, Љубинко Раденковић и сарадници, Словенска митологија-енциклопедијски речник, Zepet book World, Београд, 2002.
Роберт Грејвс, Грчки митови, Фамилет, Београд, 2004.
Александар Николајевич Афанасјев, Сабране руске бајке, Југославија, Београд, 1982.
Српске народне бајке, Креативни центар, Београд, 2002.
Весна Крмпотић, Хиљаду лотоса, (Антологија индијских књижевности од најстаријих времена до 17. стољећа), Нолит, Београд, 1971.

Preuzeto sa sajta Svevlad

http://www.svevlad.org.rs/knjige_files/triglav/bajic_trojan.html

Миодраг Дамњановић

СЛОВЕНИ - СРБИ И БОГ РАТА ТРОГЛАВ

[Прилог: Карта планине Троглав](#)

Извод

Овај рад је само покушај осветљавања неких сазнања о најстаријој митској прошлости Топлице и јединства данашњег српског и балканског простора постојбине културе и митова Протосораба - Словена.

Подручје Топлице има специфичан значај за српску колективну свест. Паралелно са науком постоји народно предање, митови и легенде у којима се памте неки догађаји, личности, предања о природи, преглед прошлости, постојбина неких народа.

Историјски дисконтинуитет српског становништва са простора Топлице условио је извесне видове самозаборава, што је митски начин мишљења успевао да успешно превлада. Ту су топоними, хидроними и геоморфоними који нам помажу на преношењу веровања још из периода многобожанства.

Кључне речи: пантеон, мит, прапостојбина Протосораба, Топлица,

Бог Троглав, планина Троглав.

УВОД

Значај митова из словенског пантеона је неоцењив за изучавање ране европске и српске историје духовности, културе и социологије. Преци, Протосораби данашњих Срба значајно су учествовали у стварању опште словенске митологије. Митолошки корен геоморфонимима планине Троглав, хидронимима извори Троглав и извора Три Ибрака у врло ретки у Србији, који доводи у везу са именом старих Протосораба - Словенских Богова Сварога и Троглава (Триглава и Треглава).

Суштина стремљења да се прикаже пантеон, словенских - српских народа је да српску културу и духовност треба повезати са винчанском културом Подунавља. Континуитет постојања духовности митолошких бића од Винче и Лепенског Вира па све до ХИ века нове ере којим је завршен процес покрштавања Словена - Срба.

ПРАПОСТОЈБИНА КУЛТУРА И МИТОЛОГИЈА ПРОТОСОРАБА

Сва вера првих Срба и Словена - Срба и њен култ произашли су из природе, што значи да су као већина паганских народа обожавали, Сунце, Месец, муње, облаке и ватру. Небо је било поврх свега и Богови су обитавали на њему, вероватно зато што се оно није могло ухватити и достићи. Небо је све обухватало, окруживало, било је свеприсутно (1.). Сем тога они обожавају воду, реке, нимфе, као и друга божанства. Наши преци били су пагани и имали су свој пантеон који није био јединствен за све Словене. Нема сумње да велики број речи, обичаја и понашања из санскритског језика срећео у животу српског народа. Индуска и словенска митологија имају нешто заједничко: врховног Бога Сварога. Сварог или Сварга што на санскритском значи небо. Због тога се име овог божанства у било ком облику јавља и упућује на соларно божанство тј. врховно божанство. Он је градитељ свега знаног и незнаног, како на небу, на земљи и под земљом и онога што је било и што ће бити. Пошто је осталим Боговима и сварожићима поделио задатке онда се пасивизирао утонувши у еонски сан, сместивши се у космичком јајету, пробудиће се када око њега завлада хаос. Бог Троглав - Триглав, припада млађем периоду божанства преузима неке улоге Сварога и јавља се у три вида: као Тримурта у индуској митологији и као Троглав у словенској а са облицима Сварога, Световида и Перуна. Обе митологије имају сродности у великој мери са хришћанством, где се такође Бог јавља у три облика: Бог Отац, Бог

син и Бог Свети дух. У једном крају могло је да се нађу тотално другојачији Богови од неког другог краја, најчешће, врховни Бог Словенских племена био је Перун, бог грома и муње. Такође, јавља се и Весна као Богиња пролећа. Код других Срба врховни Бог био је Дабог - Дажбог.

Нема сумње да су први Срби - Протосораби касније Словени - Срби имали дефинисану религију тј. посебну културу и религију.

Временом се она стапала са културом народа из окружења, а након примања хришћанства стара вера је све више протеривана и полако тонула у заборав. Велики део раскошне словенске-српске митологије је заувек заборављен. Ипак у свету народа српски народ је сачувао од заборава своје богове. Кроз називе предела, места - топонима, назив река, извора и врела - хидроними, називе планина - геоморфонима, кроз легенде, приче и песме, ретких хроника и називе споменика сачувани су трагови старе културе и духовности. Оно што данас знамо сакупљено је помним и упорним проучавањем научника и стручњака и већим делом своди се на магловите претпоставке.

Културолошки посматрано богатство шума планинског подручја Топлице има значај утицај на нашу свест од најраније историје када су наши преци на врхове наших планина смештали своје богове, до данашњих дана. Планине и врхови, шуме и пропланци, нас инспиришу изграђујући чудесно планинско наслеђе састављено од природних вредности, тако и од многобројних тековина културе и традиција, локалног становништва преносећи нам бројна усмена предања. Отуда у топонимима врхова планина има персонификација личних имена, имена историјских догађаја, митских бића и других појмова као што су: Страшни крш, Соколов вис, Вилино кило, Запис, Прокоп, Трпеза, Беговића гроб, Троглав и други појмови. Разни врхови имају и антропогени значај где је народ смештао значајне хришћанске манастире, храмове и улепшавао засадом лепогранатним дрвећем, објекте као на Јастрепцу, Манастир Св. Ђорђе на 600 м/нв, на Радан планини Цркву Св. Јована Крститеља на 700 м/нв, Св. Мина на 850 м/нв, на планини \аке Св. Петка на 750 м/нв и многа друга обележја.

Скривени кодови српског настајања, односно кључни камен кодова српског настајања налази се у парадоксима науке, филозофије и религије Срба. Велики обманама и превара треба вратити "Велика Сеоба Словена", Србима душу која их достојна а са завере против Срба скинути копрену - завесу, са очног вида да пукне ширина Подунавља, Задунавља, Истина. Значи, светилишта Винче и Лепенског Вира треба везати за Србе (2,3.)

Предачко знање је на увиру, а када се једном поништи предање, тај народ као да није ни постојао, избије му се сигурност и постаје лак

ПЛЕН И ТАКО СЕ ЛАКО РОБИ.

ТРОГЛАВ У МИТОЛОГИЈИ ПРОТОСОРАБА

Циљ овог записа је покушај објашњења назива планинског невеликог и високог венца Троглав у средишту Балкана. Порекло имена Троглав је тешко утврдити иако постоје неке усмене назнаке од три варијанте које ћу описати. Основни разлог за то потпуно одсуство писаних доказа без теоретских мишљења и расправа. Као и обично до сада, и ја ћу то питање оставити научницима и стручњацима чији је то професионални посао.

Може се претпоставити да је порекло имена врло старо и да оно досеже до времена Протосерба - Старих Срба - Словена у времену обожавања многобогова а између осталих и Бога Троглава - Триглава - Требога, Бога ратника. Па је то разлог немогућности дешифровања имена и разумевања његовог постојања до данашњих дана. Стари Протосораби- Словени за потребе паганске религије обожавали су Бога Троглава, подизали храмове, означавали култна места, приносили жртве Богу ратнику.

Бог ратник Троглав је Бог млађе генерације јавља се у периоду од једног миленијума пред покршћавања Срба - Словена. Троглав је троглави свети ратник са три главе. Његове главе представљају сунчаног сварожића, земљу, небо и пакао, јер су тако тврдили тадашњи свештеници који су позивали на његово поштовање. Сматрало се да прва глава - први облик зове се Вишни Боже и јављала се када се свемир стварао. Друга глава - други облик се зове Живи Боже који одражава и стара се о свемиру и животу на земљи. Трећа глава - трећи облик се јавља када се свемир уништава, и тако све из почетка ради Троглав Боре у три вида. Очи је имао на све три главе али су биле покривене да не гледа грехе људи. У многим словенским племенима како на северу, истоку и југу свештеници су га сматрали идолом и подизали су храмове у његову част у којима су проповедали култ Троглава - Триглава, где су долазили људи из свих словенских земаља да би се поклонили лику Троглаву.

Име Бога Троглава - Триглава - Треглава сачувано је у топонимима имена планина и планинских врхова као доказ присуства обожавања словенских племена (словенских земаља), на различитим удаљеним просторима тако имамо Троглав, врх на Динари, Триглав највиши врх и планински масив у Словенији, Троглав, планински венац у Србији - Топлици, Троглав - извор на Радан планини у Србији - Топлици. Постојање више топонима који словенски Балкан везује са протосорапских - словенским топонимима у другим деловима распрострањеног словенског света сонажује тему да су Протосораби - Словени били становници Балкана. Изгледа да је овде највише топонима из предхришћанског периода. Тако треба схватити и

тумачити и топоним - геоморфоним Троглав у Топлици. Он убедљиво говори да је у данашњој Србији, некада у предхришћанском периоду постојало веровање у Бога Троглава. Митови су, очито је део народних предања каквих има скоро у свим словенским народима и свака необјашњива појава носи неку митску причу, тако је и са Триглавом. Због свега овога овај скромни запис треба схватити као покушај да се не заборави стара словенска култура из старих времена и који може послужити као подлога за озбиљно разматрање и расправу о овом питању.

ТРОГЛАВ У ТОПЛИЦИ

Пут за Троглав је врло занимљив, у почетку 15 км је асфалтирани добар пут, којим се стиже у село Горња Бејашница и ту је раскрсница где се одваја пут за село Буколорам. То је земљани пут без уређеног коловоза и других неопходних путних објеката. Локална путна мрежа је примитивна и застарела, неуређена. Пролази се кроз село Буколорам, откуд такво име селу ни сами сељани не знају, кажу да је то турски назив а други кажу да је старински назив пре Турака. Одатле поглед пада на Троглав, са три лепа узвишења различитих висина која представљају Троглав. Из села се лепо види шиљато шумовито узвишење 802 м/нв названо Чука. На њему је тригонометријска пирамида. Ова чука је тромеђа села Пестиш, Обртнице и Буколорама. У непосредној близини према селу Пестиш има старих рудокопа и окана прилично запуштених, урушених и обраслих растињем и шипрајем. Непосредно изнад села Буколорам, уздиже се купасто брдо са доста неуређеним прилазним путем, звано Град. На њему је старо утврђење доста урушено, на висини од 705 метара н/нв и чини део система старих утврђења са Ргајским градом (Ргајски вис) и другим обновљеним од стране православног византијског цара Јустинијана (527, 565). Јустинијан је византијски цар који је остао упамћен као обновитељ војске и црквене организације источног царства. Овом реорганизацијом и обновљеним утврђењима је обезбедио мир царству а овом крају просперитет и развој (4.). У подножју узвишења налази се старе хришћанске(?), базилике. Равничарски део троглава зове се Љубова равна. То је ливада која даје добру траву. На ливади је бунар, озидан, пун воде за пиће. Педесетак метара од пута, поред ливаде и пута који води за село Пестиш налази се остатак православне(?) цркве, црквина са темељом и олтаром на источној страни. Све ово сведочи о давнашњем насељеном месту. Трећи врх Троглава је Царска чука. На њој се налази тригонометар - висинска кота 780 м/нв, обрасла младом храстовом шумом и другим растињем.

Тако је планина Троглав лучког облика, дужине око 6 км и ширине око 2.5 км са три главе идентификована са протосерпским Богом Троглавом - Триглавом. Налази се источно од арбанашке реке између Арбанашких планина и реке Топлице. Потез се налази на 450-890 м/нв, површине око 1.000 хектара, слабо насељено са око 210 становника.

На удаљености од 12 км ваздушном линијом на Радан планини, на висини од 900 м/нв, удаљен од раскрнице путева за Бојник, Медвеђу и Пролом бању, налази се извор Троглав, удаљен од ове раскрнице око 200 м, узбрдо, на 100 м изнад пута, а испод раданског виса Шопот 1408 м/нв. Народ је прогласио за лековиту воду која лечи очне болести а многим је помогла од дијабетеса. Извор је занимљив, јер сваке друге или треће године извор пресуши да би се поново појавио на истом месту. На Радан планини налази се још један извор који се данас зове "Три Ибрика", некад је имао други назив, вероватно "Троглави извор" (неутврђени назив), а састоји се од три извора на удаљености од 1 м да би изнад сваког извора данас расле букве, дебљине стабла 30 цм на удаљености од извора на 1 м као и између њих на 1 м. Извори никад не пресуше. Удаљени су од водопада Рипиводе, око 500 метара, на висини 1.000 метара надморске висине, прилаз им је проходан. Ово је подручје где су сусретале, рађале и нестајале познате и непознате цивилизације кроз више од седам миленијума.

Историја човековог боравка у Топлици је још увек велика непознаница. Овај рад је само покушај да бар сегмент најстарије прошлости назанчимо.

Најстарији становници Топлице су живели на падинама Јастрепца у време старијег неолита, припадали су старчевачкој културној групи. Њихови трагови откривени су и данас доста познати.

Млађи неолит је доба процвата Топлице. Најзначајније насеље винчанске културе, указују нам археолошки налази, да је Плочник са богатим сировинском базом на падинама Копаоника биометалуршки центар, да је овде откривена примарна прерада бакра итд. У Топлици је откривено још десетак неолитских налазишта која су свакако била у вези са Плочником (4.).

Две истражене некрополе гвозденог доба у селу Стражава и Доња Топоница само указују да се овде интензивно живело и све даље до средњег века када су многа налазишта разјашњења.

Ово наводимо као занимљиву идеју која репрезентује бројне могућности разјашњења историјског митског периода Топлице. Могућност везане за данашње време савременог живљења и туристички потенцијал краља који је заснован на изузетно слојевитом и богатом историјском наслеђу у сасвим је непосредној релацији са митским потенцијалом о коме смо већ говорили.

На просторима Србије тутњале су освајачке и рушилачке хорде са

претензијама уништења и истребљења српског народа, културе и српске баштине, како у стара времена у средњем веку тако и у модерна времена. Шуме су помогле српском народу да опстане и очува богату културу.

Иако је село Буколорам, као и цео потез простора Троглава у забити и добро заклоњен, преко села и кроз њега су тутњали многи ратови у прошлости, као и у ново доба. У једном чудном 20. веку догодише се пет ратова, два балканска, два светска и овај последњи најчуднији и најзверскији, вођен најсавременијим ратним средствима, у којем су учествовале многе "цивилизоване" европске земље чији циљ беше мала мирољубива и независна земља Србија са богатом културом и цивилизованим народом.

У Топличком устанку 1917. године за ослобођење од Аустроугарске - Немачке - Бугарске окупације, страдало је становништво овог краја невиђеном репресијом над народом, превасходно од стране Бугара и Албанаца. Окупатори су, посебно били сурови према онима за које су знали да су учествовали у некој борби. Жене су тучене и силоване а малу децу су на очи мајки бацали у ватру. Одрасле су вешали по дрвећу крушака и шљива. Плодови крушака на којима су била вешала, касније нико није користио за јело.

ЗАКЉУЧАК

Колико је миленијума и векова прошло од дана како живе Словени а ми њихови потомци још увек не можемо да утврдимо ко су били наши преци и где је зачетак словенства. Панславизам као идеја је изванредна за почетак, словени као етнокултурна целина народа или велика породица племена је у великом сродству. Они никада нису остварили своје јединство. Историјски противници Словена као што су Римокатоличка црква, Османлијска империја, Аустроугарска царевина, Трећи рајх у новије време НАТО организација и САД увек су знали то да искористе и да наруше било какво словенско повезивање и сарадњу.

У великој је примени топонимија, наука о географским именима и њиховом простирању као пример смене назива кроз епохе.

Топонимија даје могућност праћења историјског пута миграције народа. Један од примера је и топоним Троглав у Топлици.

Идеологија панславизма се не јавља као револуционарна, расистичка, екстремна, већ она делује у оквирима међународног права и државних законитости. Разумљиво је оспоравање и страх од стране историјских непријатеља а њихова заинтересованост да нас разместе и поделе по малим државицама, којима је лако наметнути своју вољу и неометано управљати.

Трагови прошлости постоје на сваком кораку, има их у топонимима, легендама, митовима и народним песмама. Што се десило с крајем

који је у више наврата био центар збивања. Да ли је Топлица збиља проклета само су питања на која нажалост нема одговора.

ЛИТЕРАТУРА

1. Александар Чворовић - Словенски богови, интернет, Београд, 2007.
2. Ранђел Јанићијевић - Билина о оном што је било српски код настајања и антисрпска завера, Топличке опорукe, Чигоја, Београд, 2007.
3. Видосава Вида Томић - Сусрет са Велесовом књигом, Сунце старешина словенског народа, Зборник радова - Конференција о словенском наслеђу, ЕЕКЦ „Сфера” Нови Сад, 2007.
4. Јулка Кузмановић Цветковић Прокупље, град Светог Прокопија, - библиотека Народног музеја Топлице, Баштина, Прокупље, 1998.
5. Милан Б. Коматина - Сунце и заласци, Библиотека народног музеја Топлице, Баштина, Прокупље, 2006. г.
6. Радован О. Делибашић - Ђавоља варош мистерије и легенде, Куршумлија, 2004.
7. Божидар Ђевори - Речник топономастике, Прокупље, 2000. године, Прокупље, 2002.г
8. Миодраг Дамњановић - Стара стабла и шуме у обичајима и традицији - Сунце старешина словенског народа, Зборник радова, Конференција о словенском наслеђу, ЕЕКЦ “Сфера”, Нови Сад, 2007.

Весна Какашевски

ВЛАДАР ТРИЈУ СВЕТОВА

Триглав у словенској традицији и традицији осталих европских народа

Врховни бог града Шћећина, Триглав, био је поштован од стране полапских и балтичких Словена. Међутим, трагове његовог култа можемо наћи и у Померанији, Русији, као и на територији бивше Југославије (планина Триглав у Словенији). Осим у Шћећину, храмови овог божанства налазили су се у Волину, Бранибору и Аркони, а остаци Триглавог храма нађени су и у Скрадину, месту које се налази северно од Шибеника. Овај бог имао је наглашено ратничке карактеристике, као што је то случај и са осталим словенским божанствима. Његов симбол био је копље, а животиња коњ, који је служио у дивинацијске сврхе. Триглав се представљао као божанство које носи златни повез преко очију и уста јер, према тумачењу његових свештеника, није желео да гледа нити да препознаје људске грехе. Као што се види из начина на који се представљао, Триглав је био једно од поликефалних словенских божанстава. Богове са оваквом физичком карактеристиком поштовали су претежно полапски и балтички Словени, међутим, култ једног многоглавог божанства постојао је и међу Јужним Словенима, о чему сведоче легенде народа бивше Југославије. Реч је, наравно, о култу Тројана, који је, заправо, само модификовани и демонизовани Триглав. Томе да се заиста ради о Триглаву, а не о деификованом цару Трајану говори у прилог и следећа чињеница – реч тројан у српском језику означава нешто троструко, а овај придев односио се на физички изглед Тројана. Он је, наиме, као и Триглав, имао три главе, од којих је једна гутала људе, друга животиње, а трећа рибе.

Статуете (и друге представе) балтичких и полапских Словена описане су у делима хришћанских хроничара као што су Отон Брамбершки, Адам Бременски и Сакс Граматик. Ови хроничари описују Руђевидову статуу на Рујну које је имала седам глава, Поревитову која је имала пет, док је Световидов рујански идол, као и онај из Збруча, имао четири главе. Ту је, наравно, и Триглав, чије име управо говори о броју његових глава, потенцирајући на тај начин његову тројну природу. Који је смисао броја глава ових божанстава и зашто баш Руђевити има седам, Поревит пет, Световид четири, Триглав три, а Радгост, пак, две главе? Неки аутори сматрају да број глава поменутих божанстава симболизује број месеци у години којим су ови богови владали. Тако Руђевид, као седмоглаво божанство влада над седам летњих месеци, његов брат Поревид, као владар зиме, царује у периоду од пет зимских месеци, док се Триглав такође везује за три месеца лета. Према другом тумачењу поликефална словенска божанства представљају, заправо, пантеоне у малом, а не посебне ентитете, што је схватање кога се држи Момир Јанковић, писац књиге Буквар словенске духовности. Схваћен као пантеон у малом, Руђевид представља седам богова кијевског пантеона, који чине Перун, Дажбог, Хорз, Мокош, Стрибог, Симаргл и Велес, док четири главе на Световидовом збручком идолу, према овом

схватању, стоје уместо појединачних статуа Мокоши, Ладе, Перуна и Сварожића. Јанковић сматра да Триглаве главе такође представљају три различита божанства: Сварожића, Сиву и Црнобога, што дефинише овог бога као владара трију светова – небеског, земаљског и подземног. Ово последње тумачење може се схватити и као анализа функција Триглава, јер он у облику Сварожића игра улогу Сунца – господара неба, у лику Сиве он је владар земље, док је као Црнобог – цар подземља.

Триглавови свештеници објашњавали су природу свог божанства на сличан начин – и они су сматрали да Триглавове главе симболизују његову владавину над трима световима. Да ово тумачење може на валидан начин објаснити Триглавову поликефалност показате и упоредна анализа митологија осталих европских народа. Јер, ако у другим митолошким системима пронађемо слична божанства која се сматрају владарима неба, земље и подземља, моћи ћемо да закључимо да је словенски Триглав имао исте или сличне функције. Показаћемо и да су тројна божанства европских претхришћанских народа имала сличне физичке и духовне атрибуте као Триглав због чега, на неки начин, можемо говорити о једном заједничком божанству које се у различитим формама поштовало широм Европе.

Один – нордијски Триглав

Један од најзначајнијих извора за проучавање нордијске митологије, спис Edda Снорија Стурлусона, описује култ троструког бога Одина. Главни јунак Edda Гилфи одлази у Асгард, боравиште богова, у коме се налази на три божанства – Хара, Јафнхара и Тридија. Ова бића само су различите форме врховног бога Одина, који на спису открива да су Хар, Јафнхар и Триди заправо описна имена њега самог.¹ Один се појављује и као део тројства које чини он са својом браћом Вилијем и Веом, који су такође само различите форме једног јединог бога². Напознатије нордијско тројство ипак је оно које чине богови Один, Тор и Фреј, а њихов храм налазио се у некадашњој престоници Шведске – Упсали. На који је начин Один повезан са три света – подземном, земаљским и небеским? Он је, пре свега, божанство рата и смрти које је, током својих бројних путовања по световима Унивезума, обишло и дом мртвих – Hilheim. Поред тога он борави и у Мидгарду – нашем, земаљском свету где, преобучен у просјака, учествује у земаљским дешавањима. На крају, он је и владалац неба – краљ Асгарда, боравишта богова и вођа небеске војске коју чине душе мртвих. Као члан тројства Один, Тор и Фреј он такође чини једно божанство које има улогу владоца трију светова. Као Тор – он је крај неба, доносилац кише и бог који управља временским приликама. Фреј је божанство земље и бог плодности, док Один овде има улогу краља подземног света. Интересантно је да је храм Одина, Тора и Фреја био идентичан Триглавовом храму у Шћећину. И у једном и у другом храму централно место заузимало је огромно дрво које је израстало из самог средишта храма – у шћећинском храму то је био храст, а у оном у Упсали – јасен.

Балтичко тројство – Перкуно, Патоло и Потримпо

Балтичким универзумом владала су три божанства: небом је владао Перкуно, бог громовник и доносилац кише, земљом Потримпо, а подземљем – Патоло. Ови богови обожавали су се у светилишту Ромуви које је, до свог уништења у тринаестом веку представљају најважнији религијски центар старе Прусије. Ромуву је изградио краљ-свештеник Прутенис уз помоћ свог брата Ваидевутиса у шестом веку нове ере. Најзначајнију улогу у балтичкој митологији имао је Патоло, кога многи истраживачи сматрају врховним божанством старих Балта. Његово друго име било је Велниас што доста подсећа на име словенског бога стоке – Велеса. Перкуно, Потримпо и Патоло повезани су у нераскидиво јединство будући да се увек спомињу заједно, што наводи на помисао да се и овде ради о различитим функцијама једног те истог божанства. Балтички Триглав појављивао се на овај начин у три лика или облика. У улози бога смрти он је био Патоло – седи старац са зеленом брадом и мртвачки бледим лицем, крај чијих су се ногу налазиле људске и животијске лобање. Ова представа доста наликује на представу словенског демона Тројана, за кога се говорило да са своје три главе прождире људе, животиње и рибе. И један и други ентитет симболизују на овај начин тројни аспект смрти, о коме ћемо говорити касније. Као владар земаљског света, балтички Триглав био је Потримпо – млади бог плодности и вегетације, идентичан нордијском Фреју, док је небом он владао као Перкуно, односно, балтички Перун.

Грчки Триглави – Хермес и Хеката

Хермес се у грчкој митологији најчешће описује као гласник богова. Он путује између светова преносећи њихове поруке, а као изасланик Хада, бога смрти, он позива умрле у њихово вечно пребивалиште. Једно од Хермесових описних имена је Trismegistus, односно Троструко највећи, што га јасно дефинише као тројно божанство. Хеката је још једно троструко божанство старих Грка – женски Триглав, какав постоји и руском фолклору (ово биће се, сходно свом полу, назива Триглава). Она се представљала се три главе – једном псећом, једном лављом и једном кобиљом. Симболизам броја ових глава тумачи се на сличан начин као и појава поликефалности полапско-балтичких богова старих Словена – три Хекатине главе везане су за три годишња доба која су постојала у грчком календару. Иако се најчешће везивала за подземни свет и пребивалиште мртвих, Хеката је владала и земаљским и небеским светом. Хесиод је ову богињу сматрао краљицом неба, земље и подземља коју је Зевс ценио више од свих осталих богова. Богиња Хеката члан је и женског тројства коме, поред ње, припадају богиње Селена и Дијана. Ово божанско тројство поред старих Грка поштовали сиу и Римљани који су свој религијски систем највећим делом изградили на основама старогрчке духовне традиције, Роберт Гревс постулирао је још једно женско божанско тројство, кога чине богиње које једна другу допуњују, чинећи тројединство. Ово тројство чиниле су Селена, Хеката и Афродита која је код Гревса замењивала шумску богињу Дијану. Које год да је божанско тројство у питању, јасно је да се ради о владаркама трију светова Универзума – Селена је као богиња месеца имала улогу владарке неба, Хеката је била царица подземља док су Афродита и Дијана (богиња плодности и шумска

богиња) биле везане за земаљску сферу. Стари Грци су, дакле, као и остали европски народи поштовали триморфне богове чија се улога састојала у владавини над небеским, земаљским и подземним светом.

Приметићемо да се тројна божанства паганских народа Европе могу поделити у две различите групе. Првој групи припадају божанства која се представљају као појединачна бића са три лица или главе које су некад људске, а некад животињске. Другој врсти припадају бића која се групишу у тројединства, које чине они и њихове две различите форме и функције. Овде се заправо ради о истом типу ентитета који у оба случаја има три различита облика или лика, односно лица или главе. Сва божанства која смо споменули имају сличне физичке или духовне карактеристике – Один се сматрао германским Меркуром, односно, Хермесом, а његова сличност са Триглавом огледа се и у чињеници да је главно оружје оба божанства било копље. Храм Триглава у Шћећину готово је идентичан храму у коме су се обожавали Тор, Фреј и Один, а физички изглед Триглава најсличнији је физичкој представи Хекате. Што се тиче сличности балтичког и словенског схватања тројног божанства које је владало над три света универзума, слободно можемо рећи да се овде ради само о различитој варијацији на исту тему. Триглав схваћен као пантеон у малом, каквим га сматра Момир Јанковић, био би идентичан балтичком троједином богу чије су три различите форме Перкуно, Патоло и Потримпо. Хтонични лик Триглава еквивалентан балтичком Патолу био би тако Црнобог или Даба, као владалац Природе и појавног света Триглав би се појавио у облику Сиве, а као владар неба он би био Сварожић или сам Перун (балтички Перкуно)³.

Из овог кратког излагања о природи европских троструких богова можемо закључити да је словенски Триглав био божанство које је владало над небом, земљом и подземљем. Познато је да су Словени веровали да Универзум чине управо ова три света која су била позната као Јав, Нав и Прав. Руска научница Лариса Виленскаја сматра да се веровање у ове светове јавља у Русији после прихватања хришћанства, када је стара паганска вера егзистирала упоредо са новом, хришћанском (период такозваног двоверја). Словени су такође веровали у рај и пакао, који заједно са светом у коме бораве људи чини троструки словенски Универзум. Ово веровање вероватно је старије од веровања у Јав, Нав и Прав јер су Словени користили речи рај и пакао и пре прихватања хришћанства. Троструки словенски Универзум представљен је и на Збручком идолу који приказује Световида. Главе идола симболизују горњи свет, у средини је приказан свет људи (ликови мушкараца и жена) док је доњи део статуе слика подземног света у коме царују Црнобог, Бесомар и Даба.

Хтонички аспект Триглава

Проучавајући триморфне богове старе Европе можемо уочити да сва божанства које смо споменули имају наглашене хтоничне карактеристике. Один је вођа војске мртвих и владар над душама ратника палих у боју. Патоло је као цар подземља најмоћније балтичко божанство, а Хермес – Хадов изасланик. Хесиод је, као што смо

већ споменули, Хекату сматрао најмоћнијом богињом на небу, земљи и Тартару, што можда најубедљивије говори у прилог тези да су богови - владари три света хтоничне природе. Још нека митска бића која су повезана са подземним светом имају тројну природу. Троглави пас Кербер из грчке митологије чувар је капије света мртвих, док три германске Норне или Суђаје такође бораве у подземном свету. О хтоничној природи тројних божанстава и митских бића писали су и Веселин Чајкановић и Радомир Подунавски, писац књиге Традиционално балканско вештичарство.

Како стоје ствари са бићима из словенске митологије чија је природа тројна? Потврду тезе у хтоничности тројних богова налазимо у лику Тројана кога смо већ протумачили као сатанизованог тј. демонизованог Триглава. Да видимо које су Тројанове хтоничне карактеристике. За почетак, он је описан као ноћни јахач, који после заласка Сунца излази из свог замка на Церу и напада лепе сремске девојке. Тројан је непобедив, али боји се само једног – Сунца. Кријући се под окриљем ноћи, Тројан врши своја злодела, знајући да је сигуран докле год је ван домашаја сунчевих зрака. Ово биће је заправо изразито лунарног карактера, о чему говоре и његове физичке карактеристике – хром је (што га повезује са фазама Месеца у којима је ово небеско тело непотпуно, крње), а његова боја као цара рудника је сребрна, што га такође повезује са Месецом. У улози сребрног цара – владара рудника, Тројан је поново биће повезано са подземним светом, дакле, један крајње хтоничан ентитет. Везивање Тројана, односно, Трајана, што је друго име овог бића, за места која настајују духови опет говори о његовој хтоничној природи (Трајан је, као што знамо, нека врста демона рушевина који настајује места која су некад била замкови или утврђења). Можемо ли онда Триглава, чији култ претходи Тројановом, сматрати хтоничним божанством? Хтоничну природу Триглава открива животиња која је њему била посвећена- коњ. Многи аутори, као што су Сретен Петровић и Веселин Чајкановић, сматрају коња животињом која је била повезана са подземним светом, на шта указује чињеница да су европски хтонични богови били коњаници. Коњаник је био Один, који се није одвајао од свог осмоног коња Sleipnir, а Перкуно, Патоло и Потримпо се такође приказују као јахачи. Знамо да је једна Хекатина глава била кобиља што јасно одређује ову богињу као хтоничну. Коњи у европској митологији односе душе у подземни свет а повезани су и са митским бићима који тај свет насељавају. Тако нордијске Валкире одводе пале ратнике у њихово вечно пребивалиште јашући коње, док је Одинова војска мртвих приказана као поворка ноћних јахача. Коња су Словени користили да открију станиште једног хтоничног бића – вампира, а веровали су и да се у коње претварају душе вештица, вукодлака и мора. Све ово указује да је Триглав био повезан са подземним светом будући да је његова света животиња била коњ и то не било какав већ коњ црне боје.

Хтонична природа тројних богова не лежи, дакле, само у томе што они владају подземним светом као што владају осталим световима. Она је наглашена њиховим физичким изгледом и осталим атрибутима који им се приписују.

Напомене:

1. Ова описна имена називају се хеитији, а њихова улога се састоји у откривању Одинове природе. Да су Хар, Јафнхар и Триди једно те исто божанство говори и следећи цитат у коме Один говори о себи: „Зовем се Grimr, и Gangleri, Herjan, Hjelmberi, Tekkr, Tridi, Tudr, Udr, Helblindi, Har, Sadr, Svipall, Sanngetal, Herteitr, Hnikarr, Beleygr, Beleygr, Bolverkr, Fjolnir, Grimnir, Glapsvidr, Fjolsvidr, Sidhottr, Sidskeggr, Sigfodr, Hnikudr, Allfodr, Atridr, Farmatyr, Oski, Omi, Jafnhar, Biflindi.“ (Snorri Sturluson, Edda, Gylgaginning – Obmanjivanje Gilfija, Artresor naklada, Zagreb, 1997)

2. Тројство Один-Вили-Ве заслужно је за стварање првог људског пара од јасена и брезе, о чему такође говори Edda. Тезу о идентитету ова три божанства изнео је Edred Thorson у књизи The Nine doors of Midgard, а њене присталице су и остали аутори који се баве нордијском духовном традицијом.

3. Још једна сличност балтичке и словенске религије огледа се у чињеници да су оба народа поштовала храст као свето дрво. Сасвим је могуће да се у храму Ромуви налазио храст као и у Триглавовом шћећинском храму, будући да припадници неопанганског покрета Ромува за свој симбол узимају храст са три гране.

Литература:

Луј Леже, Словенска митологија, Графос, Београд, 1984.

Момир Јанковић, Буквар словенске духовности, Дечја књига, Београд, 2006.

Радомир Подунавски, Традиционално балканско вештичарство, Esotheria, Београд, 2007.

Larissa Vilenskaya, From slavic mysteries to contemporary PSI research and back, Menlo Park, California

Сретен Петровић, Културологија, друго допуњено и измењени издање, Чигоја штампа, Београд, 2005.

Snorri Sturluson, Edda, Gylgaginning- Obmanjivanje Gilfija, Artresor naklada, Zagreb, 1997.

Роберт Гревс, Грчки митови I, Нолит, Београд, 1974.

Артур Котерел и Рејчел Сторм, Свеобухватна енциклопедија митологије: од А до Ж водич о митовима и легендама древног света, Београд, Алнари, 2004.

Биографија

Весна Какашевски рођена је 1981. године у Београду. Дипломирала је филозофију на Београдском универзитету. Кооснивач је сајта www.starisloveni.com и аутор већине текстова коју су на овом сајту објављени. Тренутно ради на реализацији телевизијске емисије о словенској митологији и обавља дужности модератора на сајту www.prosvetljenje.net, (одељак Словенски паганизам) За овај сајт написала је и рецензију књиге Словенска астрологија Александра Асова.

http://www.svevlad.org.rs/knjige_files/triglav/kakasevski_vladar.html

Александра Маринковић Обровски ТРИГЛАВ У СТАРИМ СРПСКИМ НАРОДНИМ ПЕСМАМА И МОЛИТВАМА

У три сакупљена тома под називом "Песме и обичаји укупног народа српског" Милош С. Милојевић (1840-1897) нам је оставио благо важно не само за проучавање српске, већ и општесловенске традиције. Овај његов допринос, као резултат великог ентузијазма, научне савести и родољубља, дуго је скриван од очију читалаца. Још за живота пао је у политичку немилост ондашњих српских власти, што се директно и сурово одразило на судбину његовог дела. У каснијем времену, после смрти, према његовом делу се односило са још више ниподаштавања... А, ипак, треба подсетити да се радило о човеку таквог калибра који је за свој историографски рад прошао архиве Москве, Пекинга и Рима, школованог у Београду и Москви, професору који је да би учествовао у ослобађању српских земаља од Турака оставио катедру и значајно научно истраживање, организовао студентске ослободилачке јединице и заједно са њима, храбро, био спреман да се за добро отаџбине и народа одрекне сопственог живота. Та његова, очигледно, лична величина, као што то иначе бива и у животу и у историји, била је таква да је људи нису могли разумети и даље, таква – да често смета. Како тада, тако и касније. Ни до данас, а рачунајући од године штампања прве књиге обредних песама 1869, није приређено ниједно поновљено издање ових песама. Из библиотека се ове књиге не могу позајмити, јер их нема, већ само читати у две српске националне читаонице, па и то тек делимично и само реткима доступно. И поред тога, ми данас можемо осветлити култ Триглава код Срба из сачуваних народних песама које нам је у наручје предао Милош С. Милојевић,

толико истрајан и енергичан да није презао ни да тајно одлази у окупиране српске крајеве, прерушен у зидара или радника, да спава по гробљима или сеницима, само како би овековечио народно памћење.

Како су Срби видели Триглава?

Из извештаја неколицине средњовековних хроничара и бројних касније написаних прегледа посвећених Триглаву најчешће сазнајемо да је ово тролико словенско божанство које се може повезати са аријским Тримуртијем, највише поштовано на северу, у Шћећину и Бранибору (нем. Бранденбург), где су постојали кипови у славу троједног; да је његова култна животиња био црни коњ из чијих су се реакција предвиђали будући догађаји, као и да се може уочити знатан број топонима који су још једно сведочанство о важности овог бога у начину на који су наши преци доживљавали свет – како његове саставне елементе, делове који га чине, тако и њихову повезаност и укупност. Са друге стране, на дашчицама "Велесове књиге", као аутентичном словенском изворнику, остало је забележено "Прослављање Триглава": "Молимо се и клањамо се првом Триглаву и њему велику славу појемо" (Д-11/А). Потом, наводећи сва божанства поименце, најчешће у тројкама – тријадама (Хорос, Велес и Стрибог, а затим – Вишењ, Лељ и Летиц итд), до најмање битног, које разне систематизације тзв. словенског пантеона богова и не помињу, као што су Плодић, Пчелић, Снежић и слична, завршавају: "То је суштина Триглава јер сви од њега потичу и њему се опет враћају" (Д-11/Б).

Према томе, од Триглава све настаје и у њему све завршава, он је почетак и крај свега постојећег. По нечему и због нечега, због своје функције или атрибута, очигледно је испред самог Сварога за кога знамо да је "свему роду божјем зачетник и творац је свега живог" (Д-11/А). Дакле, према веровању старих Словена, Триглав је изнад онога који је отац богова и свеколиког живота.

Потом: "А ми смо се молили Триглаву Великом и Малом. И Триглав нам се придружио и коњицом непријатеља поразио" (Д-25А).

Осим тога што Словенима помаже у невољи, овде видимо да му се они моле и то – Великом и Малом. Великог Триглава чини тријада богова Сварог – Перун – Световид, а Малог Триглава тријада Хорс – Велес – Стрибог.¹ Дакле, Сварог је тек један део Триглава... Који и какав – показаће нам управо српско предање.

Вратићемо се сад на "Прослављање Триглава" где пише: "Јер тајна је велика, како то Сварог бива у исто време и Перун и Световид"², а кључ и за ову тајну троичности дају српске обредне песме...

Седма тзв. иванданска обредна песма из прве Милојевићеве књиге певала се за време жетвених свечаности и у њој се наводе сви значајни богови који један до другог, у време најјачег сунца током године, преузимају цветни венац као симбол тог сунца, његовог рађања, јачања, највеће снаге, слабљења и

умирања; годишњег циклуса уопште³. Осим тога што се набрајају богови, напомиње се неко њихово својство или чак и међусобно сродство: Иван (Купало) – мајка му је Сварога, отац стари Сварог, стриц Радгост, стрина Прпрша, брат Коледо... Дажбог је даждни, Велес товни, војин Перун, велики Јарило, силни Правид, Порева, светли Све(то)вид, млади Пољељ итд.

"Ивањско цвеће петрањско,

Петровско цвеће ивањско!

Иван га бере те бере.

Петар га плете те плете.

Даје га силну Триглаву,

Триглаву светој тројици..."

У овој песми, Триглав је силан и састоји се од тројице. У њему једном садржана су три, која су божанске природе, и обрнуто: та три, "света" - како каже песма, чине њега једног – Триглава. Триглав у себи носи троструку божанственост и отуда, што ће се видети и касније у свим наведеним песмама, уз њега увек стоји атрибут - "силни".⁴

Следећа песма (бр. 9) која се певала у време прослављања Купала, а интересантна је по томе што описује све радње везане за обраду и прераду лана, пружа јаснију слику о трострукој божанствености Триглава, као и изванредан одговор на запитаност о разлозима преимућства над Сварогом забележеног у "Велесовој књизи":

"Да нам стока буде здрава

Та говеда и те овце

Ти јарићи и јагањци.

Доратасти вељи коњи

Што но носе те јунаке

Миле борце Триглав бора⁵

Триглав бора те Троице

Вишњег бога Створитеља

Јаког Живе рушитеља

И Брањања Бранитеља."

Сад је, према томе, јасније: Триглав је вишњи бог и не само да има својства стварања као Сварог, што је код њега тек једна од функција, већ и бранитеља и рушитеља.

Представа Триглава је сложенија од дуалитета, или антитезе, које се појављују нпр. у схватањима манихејаца или код Словена у антиподу Белобог – Црнобог. Осим једноставне противстављености, контрапункта, који су веза између два удаљена и/или међусобно супротстављена квалитета, базирајући се на броју три (чиме се практично из појма слике прелази у појам простора, односно тела, што упућује на питање димензије уопште), Триглав, за разлику од других, добијајући то своје треће лице, као божанство, у себи садржи процесе, тачније развој. Тај развој и представа о животним процесима не би били могући да у лик божанства није укључен "трећи део, трећа тачка".

Па ипак, конкретно у овој песми, казивач није био сасвим прецизан; када каже

"створитељ и рушитељ" говори нам и о соларној и о хтонској природи Триглава, али његова особина "бранитеља" још увек није довољно јасна. Можда је то исто као кад у "Велесовој књизи" помаже Русичима да победе у борби? Јесте присутна и трећа особина неопходна за поимање вишег система, али и поред свог значаја (бранитеља, помоћника у невољи, ратника), још увек је недовољна да се сагледа постојање процеса као неопходног услова у доказивању да је реч о "вишњем" богу.

Обредна песма бр. 107 из прве књиге (певала се на Бадњи дан) представља решење.

"Сива Жива сива силна,
Сива силна голубице!
да куда си путовала?
Одговара Сива Жива
Сива силна голубица:
„Ја сам тамо путовала
У Инђију нашу земљу.
Пролећела Хиндушана
И ту Глобу Тартарију
Црни Хиндуш и Тартару.
Летела сам Господару
Нашем силном Триглав бору
Те гледала што нам чини
Што нам чини заповеда."
Шта чињаше наш господар,
Наш господар Триглав вељи,
Наш Створитељ и Држитељ
И велики Уморитељ?"

Силни Триглав, велики господар је, сад знамо – створитељ, држитељ и уморитељ. Процеси о којима је било речи могу се препознати: рађање, живљење, умирање, гледано из угла човека, онога који је у позицији пасивног, над којим се врше те 'радње'... Човек, као и све постојеће, се рађа, живи и умире. Али сам Триглав има другачију позицију, за разлику од човека он је активан, тај је који својим деловањем изазива ову последицу, а његово деловање је: стварање, одржавање и разградња. То што се ми рађамо, живимо и умиремо, последица је његове активности, а он је вечан...

Ово је његово чињење!

И песма бр. 137 (Млеткова и заспала девојка) из прве књиге обредних песама показује исто:

"...Триглав бору највећем
Највећем.
Вишњем бору створ'оцу
Створ'оцу.
Силну бору Држ'оцу.
Држ'оцу.
И велику Рушиоцу

Рушиоцу..."

Велики господар, по природи ствари, да би то био мора владати царством. Кад ствара – онда је владар небеса, кад држи – земље, кад мори – господари доњим светом.

Ово су његова поља деловања у простору!

Уосталом: "По средњовековним западним европским ауторима (Ебон, Херборд и др) три главе Триглава симболизовале су његову власт над три царства – над небом, земљом и подземним светом."⁶

Песма бр. 429 из треће књиге "Песме и обичаји укупног народа српског" још је један од доказа ове идеје:

" Сива Жива голубичка!

Къде си нам путувала?

"Ја сум тамо путувала,

Во Индија стар Индија,

Свако добро куповала,

А по млогу здравје сејир,

Господу је покланала,

Силњн бора Триглавому,

Што ми седит, ни зборува,

Длго много што минува,

Длго много што ћа бидне,

Длго много што живуе,

Де им имаг до три сили,

Прва сила на небеса,

Друга сила на под земје,

А трећа ми на та земја..."

Сам извор из српске традиције уверава нас да Триглав има три силе, на небесима, на земљи и под земљом⁷. Осим тога, Сиви – Живи обелодањује оно што је било, оно што јесте, и оно што ће тек да буде. Његова величина је бескрајна, према томе он влада укупним димензијама и простора и времена.

Ово је његово дејствовање у времену!

" Са његове три велике главе,

Са три главе великим Триглавом,

Што ми дрма светом тим пребелим,

На све стране и та сва времена..."⁸

Сходно томе, из претходно наведених српских народних песама се може закључити да Триглав управља:

процесима - рађање, живљење, умирање;

световима (простором) - небеса, земља, подземље и

временом - прошлост, садашњост и будућност.

Постаје јасно и зашто су бројеви који се везују за Триглава - три и (3x3) девет.

Ево шта у енциклопедијском речнику "Словенска митологија" пише о овим бројевима:

"Број три је најзначајнији елемент бројног низа. Он симболизује довршеност и целину неког тока, који има почетак, средину и крај, и пре свега се јавља у упутствима да се три пута обави ова или она магијска радња (...)." И:

"Временско значење има и број девет, који се схвата и као утростручавање броја три. Он се јавља у магијским текстовима и ритуалима (...)." ⁹

Ево и потврде из средњовековних хроника: "...у Шћећину је његов троглави идол стајао на главном од три посвећена брежуљка; приликом гатања, враног коња Триглава трипут би превели преко девет копаља положених на земљу."

¹⁰

Намеће се питање хоћемо ли ове Триглавове бројеве наћи и у српској народној песми и тиме доказати одређену јединственост представе овог бога код различитих словенских народа...

Да. У песми "Сива Жива" (бр. 177, стр. 133) из треће књиге обредних песама:

"Сива жива голубице,
Мила ћерко баба Јагде!
До куда си путовала?
"До нашега господара,
Господара Триглав бора,
И његова мила сина,
Мила сина Световида,
И његове силне браће,
Јаровита, Поревита,
Рановита, Радигоста,
Праве, Прове, Ђурашина,
Даворита, Самовила,
И остале божје силе,
У три-зраку у небесу,
У деветом кола свету,
Више њих је Тризрак Триглав,
Над деветим по три зраку,
Љубила му скуте руке,
И молила за све земно,
За све земно и под земљом."

Примећујемо још један мотив у до сада наведеним песмама – када казивач каже "Инђија наша земља"; сећање на Индију као прапостојбину Аријаца и Веда, где се одлази до Триглава, сачувано је у песмама које су усменим путем преношене с колена на колена и задржале се у народном памћењу све до 19. в. н. е, када су записане. Оваквих песама у српском предању има велики број, а овде ћемо навести део још само једне која се истовремено односи и на Триглава:

"... Овди нама кажу.

Рабренога војна,

Скоро ожењена,

Лепо обучена:

Своју љубу љубит!
Свима добро чинит';
Дугом пушком бити.
Бритком сабљом сећи,
Душманине своје
И племена свога.
Тог племена рода
Рода завичаја.
Рода завичаја
Србског господскога.
Србског господскога
Земље племењите.
Племените земље,
Те Инђије свете.
Те Инђије свете
Ће но Триглав спава.
Ће но Триглав спава
Русане уснива."[11](#)

Песма је, по свему, нарочито важна како за Србе, тако и за Русе, на извештан начин она овде та два етнонима употребљава као синонимна и у некој мери их изједначава. Тако добијамо да је Индија света земља из које је род српски господски (очигледно сећање на друштвено уређење) у којој пребива (спава) Триглав. Одакле су Срби и Руси, одатле је и Триглав. Стога је и Тримурти аријско божанство, рећи ћемо слободно, заправо божанство Срба и Руса у некадашњој древној Индији у ведском времену.[12](#)

Рећи ћемо још да се у српским народним песмама Триглав често налази у улози судије који својом појавом и пресудом изазива страхопоштовање: "...Стаде тица Гангелица. / Уплаши се Триглав бора. / Слава, слава Триглав бору..." (песма бр. 189, 1. књига). Или:

"...Ко превари свога друга?
Свога друга побратима
Сатрџо га силни Љељу:
Својим оцем страшним Богом.
Страшним Богом Триглав Богом,
А Триглавом светом Тројицом.
Дом му затри Прпрџруша
Страшна сеја Давор Бога,
Посланица Вишња Бога:
Створитеља Држатеља
И страшнога Рушитеља."[13](#)

Песма под називом "Похођанска, кад умре убрзо невеста"[14](#) описује нам како вила плаче за својом кћерком која је преминула тек што се удала за Давор-бога. Цела родбина тугује за невестом: заовице и јетрвице – "бијеле виле", младожења "млади војно Давор боре", стара мајка – свекрва – "стара вила" и "стари свјекре Триглав силни" и питају се који је разлог њене смрти. Међутим,

кад у једном тренутку она (мртва) одговори: "Ја ње вољем војна мога, / ... / "Војна ми је од зла рода, / Од зла рода тога грјешног, / Мајка му је смртна жјена, / Смртна жјена са земљице, / Са земљице уваћена.", то према речима младине мајке изазва Триглавов страшни гнев:

"...Кад то зачух стари свјекре / Стари свјекре Троглав боре, / Снашици је говоријо: / "Снахо моја бјела вило! / Данаске те ја проклињем!" / Како рече тако створи, / Пропаде ми шћерка моја, / Пропаде ми и умрје ми. / Благослови стари свјекрје, / Благослови љубу своју, / Љубу своју црну земљу, / Да ми живи до вјекова / Зато плачем сејо моја..."

На први поглед Триглавова одлука да прокуне своју већ мртву, тек доведену снају делује страшно и прва помисао би могла бити да овај бог у својој намери да суди изражава само своје лице "рушиоца, уморитеља". Међутим, из овог наизглед безобзирног суда стоји божанска свест о вишим законима. Снаја не само да се није из љубави удала за Давор-бога, што јој Триглав нигде и не замера, већ надајући се једино упливу небеског у свом будућем брачном животу, заправо презире онај део који Давор-бог наслеђује од мајке и који је земаљске природе. Тиме се она огрешује о јединство света, односно његову троичност чији је главни обезбедитељ и заштитник сам Триглав. Отуда нема сумње да је бог такав став морао да казни.

Са становишта људског, казивач нам поручује да и све што је на земљи, макар пролазно и неважно, има своју сврху и свој смисао; па био трун и у овом времену, његово постојање је важно и у дослуху са одлукама божанског. Наведени цитат из песме показује још један ниво утемељености овакве Триглавове казне. Наиме, ко је уствари свекрва? Свекрва је, како се наводи, "стара мајка", "стара вила", "са земљице уваћена", љуба Триглавова – "црна земља". Очигледно је реч о култу земље, култу пра-мајке, остатку матријархата. Оженивши се њоме Триглав (а самим тим и народ који је опевао песму) објављује подједнаку важност мушког и женског принципа и старе богове из времена матријархата уводи у пантеон богова који су ступили на сцену са патријархатом¹⁵.

Према томе, Триглав, као тројство, је изван смене богова насталих са променама у развоју људске заједнице.

Триглав је израз самог устројства света.

Он је рођење, живот и смрт; он је прошлост, садашњост и будућност; он је небо, земља и подземље... он је пра-бог! А тако га слави и песма:

"... Ти јунаци млади храбра,
Вељи војни Триглавови,
Триглавови силна Бога,
Силна Бога највећега,
Бога стара Пра Пра Бога..."¹⁶

Како су се Срби молили Триглаву?

У првој књизи "Песамa и обичаја укупног народа српског" појављује се још

аутентичних записа у којима се помиње Триглав. Ипак, рекли бисмо да се они по много чему разликују од цитираних у првом делу овог текста; да није реч тек о народним песмама, већ о нарочитим обредним песмама, прецизније - о молитвама овом богу коју су га славиле током верских ритуала.

Пре него што их наведемо у целисти, подсетићемо се да су обредне песме "најстарији слој народних лирских песама... а обједињене су једним доминантним обележјем: извођењем у саставу древне обредне целине, што је и одредило њихову садржину и облик".¹⁷ "Њих прожима вера у самостално магијско дејство речи и њених носилаца у оквиру обреда..."¹⁸ "У њима су очувани исконски симболи и култови..."¹⁹

Већ на основу употребљених израза 'древна обредна целина', 'магијско дејство речи', 'обред', 'симбол' и 'култ' – увиђамо да се налазимо на терену религије; при чему обредне песме представљају "облик многобожачке религијске свести".²⁰ Данашњим речником речено – ради се о молитви, а њу нпр. једна друга религијска традиција, хришћанска, најчешће дефинише на следећи начин:

"Ми кад кажемо ријеч "молитва" обично мислимо на неку прошњу за нешто. И то је, ако је изречено како треба, молитва, али молитва није у првом реду тражење нечега. Она је прије свега тражење Некога, тј. Бога. Можда је најбољу и најједноставнију дала Терезија од Дјетета Исуса (...): 'За мене је молитва занос срца, једноставан поглед бачен према небу, усклик захвалности и љубави у кушњи као и у радости.'"²¹

"Она је срце свих врлина, најпре вере. Без молитве нема праве љубави према Богу, нема ни праве љубави према људима. Без молитве нема правог богопознања ни разумевања светих тајни вере православне, без ње не може бити ни правог познања света у коме живимо, ни људи са којима опшtimo."²² "Св. Аугустин каже: 'Молитва је крик срца', а св. Иван из Дамаска: 'Молитва је уздигнуће душе к Богу.'" (...) "О молитви говоримо као о сусрету. Она и јест сусрет у најпосебнијем смислу те ријечи. То је додир, успостављање контакта с Богом."²³

С обзиром на број лица која се обраћају богу, молитве могу бити појединачне или заједничке (групне)²⁴, а по самој форми разликују се три врсте – молитве прослављања (славоспеви), благодарења (захвалности) и мољења (везане за наше потребе).²⁵

"У молитвама прослављања ми се предајемо осећањима која величају свемогућег Бога... У таквим молитвама ништа не тражимо од Господа (бога). Ми се само усхићујемо његовом величином у једној неописивој срећи што то доживљавамо."²⁶ У њима "прослављамо Бога због Његове моћи, доброте и љубави".²⁷ "Славоспев је израз поштовања које Му дугујемо за оно што је Он сам по себи."²⁸

Према томе, са сигурношћу можемо тврдити да се у првој књизи "Песама и обичаја укупног народа српског" налазе три заједничке молитве прослављања Триглава (мада песме бр. 197 и 198 имају и елементе мољења при самом крају).

Песма (молитва) под бројем 138.

Пјевај пјесне да пјевамо,
Пјевамо!
Наше боре да слаavimo
Да слаavimo:
Триглав бора вјеличамо
Вјеличамо.
У Триглава три снаге,
Три снаге;
Једна држи зјемљицу
Зјемљицу,
И то њебо високо
Високо.
Друга ствара свје наше
Свје наше
Трјећа руши свје наше
Свје наше.
Свје ми зјемно нејачко
Нејачко.
Слава слава Триглаву
Триглаву!
Он ми цуре милује
Милује,
За јунаке дарује
Дарује.
Свакој цури по Рајла
По Рајла
Њима свима по Трајла
По Трајла.
Љек им траје за дуго
За дуго
Живо здраво и срјетно
И срјетно.

Песма (молитва) под бројем 197.

Силни вељи Триглаву!
Триглаву!
Вишњи боже свесилни,
Свесилни!
Погледај нас нејачке
Нејачке,
Твоје створе слабачке

Слабачке,
Ми смо деца грешна ти
Грешна ти!
Слаби мали нејачки
Нејачки,
Удржи нас боже наш,
Боже наш!
Боже богов великих,
Великих!
Спаси наске и живи,
И живи!
Дуго много година
Година.
Кад умремо узми нас
Узми нас
Твојим светлим палатам'
палатам'.

Песма (молитва) под бројем 198.

Силни велији највећиј
Највећиј![29](#)
Силнији снажни најснажнији!
Јави свети најсветији!
Страшни страшнији најбољи!
Бого мила Тројицо!
Вишња силна држалько!
Држи наске живи нас!
Стварај наске узми нас!
У те твоје палате
Јасне свете и вечне.
Цар царева највећи!
Створитељу свег и сва!
Бого богова највећих!
Најсилнијих и бољих!
И најгорих и најзлијих!
Горе доле и свуда!
Дај нам живот и снагу:
Свако добро и срећу,
Милост раброст и гозбу,
Добру љубав и слогу.

Ако се за тренутак присетимо наведених дефиниција молитве, рекло би се да ове обредне песме по свему одговарају критеријумима. Као молба за нешто:

"Дај нам живот и снагу: / Свако добро и срећу"; као тражење бога: "погледај нас нејачке..."; као поглед усмерен према небу: "вишња силна држаљко", "вишњи боже свесилни"; као усклик захвалности и љубави: "Пјевај пјесне да пјевамо, / Наше боре да славимо..."; као усклик у кушњи: "Свје ми зјемно нејачко / Слава слава Триглаву...", или: "Кад умремо узми нас / Твојим светлим палатам"; без кога нема правога познања света: "Створитељу свег и сва! / Бого богова највећих!" или " У Триглава три снаге, / Једна држи зјемљицу / И то њебо високо / Друга ствара свје наше / Трјећа руши свје наше..." и сл.

Пре него што наведемо и остале молитве, приметићемо да им се стихови састоје или од седам (седмерац), или од осам слогова (осмерац). За осмерац је карактеристично да његова појава указује на већу старост народних песама од оних које су писане нпр. у толико познатом десетерцу (такође, најстарији француски стих, а у Пољској поезији најзаступљенији). Седмерац, пак, у западноевропско песништво долази из литургијске латинске поезије³⁰, па бисмо рекли да је његова појава и у случају цитираних српских народних песама (молитвама) додатни доказ њиховог обредног, литургијског, односно религијског карактера.

Следеће три молитве³¹ певане су као завршни део обреда, при крају прослављања и по томе добијају карактер, прецизније позицију молитви захвалности³². Тачније, по свом месту у обреду ближе су молитвама захвалности, али по садржају још увек - славоспевима.

Овакве појаве постоје и у каснијој, као и у савременој религијској пракси, да се елементи ове две врсте прожимају, јер: "Захвалити значи, дакле, прославити Бога" (...), "захваљивање Богу и славоспев уско су повезани. Практично, немогуће их је раставити."³³

Песма (молитва) под бројем 141.

Ми идемо кућицама
Нашим домима
Нашим домима.
Прослави смо велича смо
Бора Триглава
Бора Триглава!
И његове веље слуге
Љеља и Љељу,
Љеља и Љељу!
И Пољеља и Пољељу
Милу дечицу
Милу дечицу.
Кола смо на кола смо

Кола велика
Кола велика,
И велика и малога
Кола маленог
Кола маленог.
Прослави смо оживи смо
Нашег Смрхарта
Нашег Смрхарта.
Написмо се живе воде
Да не умремо
Да не умремо.
Што ј' умрло да не живи
Као ванпире
Као ванпире.
Што је живо нек се плоди
Плодом обилним
Плодом обилним.
Што с' оплоди нек остане
Нек се одржи
Нек се одржи.
Слава, слава Вишњем бору!
Бору Триглаву,
Бору Триглаву!
И Његовој светој снаги
Снаги највећој,
Снаги највећој.

Песма (молитва) под бројем 200.

Ми слави смо прослависмо,
Прослависмо.[34](#)
Прослави смо величасмо.
Величасмо силна Бога!
Силна Бога великога'.
Држитеља створитеља!
Створитеља рушитеља!
Бога нашег највећега.
Највећега Пра Пра Бога!
Који нас је сатворио.
Сатворио и одржо.
Коме ће мо и отићи.

Песма (молитва) под бројем 201.

Ој Љејљу Љејљу
Љејљу!³⁵
Велејасни Љејљу!
Наш премили Љејљу!
Прослави смо хвалисмо,
Велича смо Вишњега!
Превишњега и јасњега!
Триглав Бога највећег.
Свету Тројцу најјасну.
Створитељицу најјачу.
Одржатељицу најкрепку.
Рушитељицу најстрашну.

Осим што се из граматичког лица може закључити да је реч о заједничким (групним) молитвама, додатну потврду за ово пружа нам и појава припева (рефрена) као вербалног дела обреда. Припев има функцију да истакне одређене делове молитве, али и да у верски обред укључи већи број људи и да, кроз дијалог, интензивира емоционалност читавог догађаја. Заправо, припев у молитви је бесмислен ако није присутна група људи која ће га изговарати или певати. Учествојући на тај начин у ритуалу, активно, заједница потврђује своју повезаност, како једних са другима, тако и у свом заједничком односу према богу. Постоји утврђен однос тј. склад између онога који води обред и осталих у групи који му присуствују, као и целе групе, свих учесника обреда заједно - према богу.

Припеви у молитви 138: пјевајмо, да славимо, вјеличајмо, три снаге, зјемљицу, високо, свје наше, нејачко, Триглаву, милује, дарује, по Рајла, по Трајла, за дуго, и срјетно.

Припеви у молитви 197: Триглаву, свесилни, нејачке, слабачке, грешна ти, нејачки, Боже наш, великих, и живи, година, узми нас, палатам'.

Припеви у молитви 198: највећиј', најснажнији, најсветији, најбољи, Тројицо, држаљко, живи нас, узми нас, палате, вечне, највећи, свег и сва, највећих, и бољих, најзлийих, и свуда, и снагу, и срећу, и гозбу, и слогу.

Припеви у молитви 141: нашим домима, бора Триглава, Љеља и Љељу, милу дечицу, кола велика, кола маленог, нашег Смрхарта, да не умремо, као ванпире, плодом обилним, нек се одржи, бору Триглаву, снаги највећој.

Припеви у молитви 200: прослависмо, величасмо, силна Бога, великога, створитеља, рушитеља, највећег, пра пра Бога, сатворио, одржо, и отићи.

Припеви у молитви 201: Љејљу, хвалисмо, Вишњега, јасњега, највећег, најјасну, најјачу, најкрепку, најстрашну.

Читава појава је разумљивија ако је упоредимо са тзв. 'одговарањем на литургијама' у хришћанској православној цркви:

"Свешт: Рцем вси от всеја души, и от всего помишљенија нашего рцем.

Појци: Господи помилуј.

Свешт: Господи сведржитељу, Боже, отец наших, молимтисја, услиши и помилуј.

Појци: Господи помилуј.

Свешт: Помилуј нас, Боже, по велициј милости твојеј молимтисја услиши и помилуј.

Појци: Господи помилуј (3 пута)."[36](#)

На примеру молитве под бројем 198, следи:

Лице које води обред: Силни велији највећиј!

Остали учесници у обреду: Највећиј!

Лице које води обред: Силнији снажни најснажнији!

Остали учесници у обреду: Најснажнији!

Лице које води обред: Јави свети најсветији!

Остали учесници у обреду: Најсветији!

Лице које води обред: Страшни страшнији најбољи!

Остали учесници у обреду: Најбољи!

Лице које води обред: Бого мила Тројицо!

Остали учесници у обреду: Тројицо!

Лице које води обред: Вишња силна држаљко!

Остали учесници у обреду: Држаљко!

Лице које води обред: Држи наске живи нас!

Остали учесници у обреду: Живи нас!

Лице које води обред: Стварај наске узми нас!

Остали учесници у обреду: Узми нас! итд.

Припеви у старим српским молитвама Триглаву по правилу, дакле, понављају последњу реч претходног стиха. Та кроз припев истакнута реч појачава разумевање суштине бога, у овом случају Триглава, његових главних особина, али говори и о улози, очекивањима, односно судбини човека. Када се појављују припеви "највећи", "најснажнији", најсветији", "најбољи" и сл., на делу је величање бога, али у исто време и инвокација, призивање бога преко његових атрибута; док припеви "Тројицо" или "Триглаву" представљају директно клицање, зазивање Бога.

Ево још једног поређења са украјинском народном традицијом у молитви "Слава велика"[37](#):

Лице које води обред: Слава Сварогу – нашому богу!

Остали учесници у обреду: Слава!

Лице које води обред: Слава Дажбогу! Слава Перуну!

Остали учесници у обреду: Слава!

Лице које води обред: Славу співаймо Матері-Славі!

Остали учесници у обреду: Слава!

Лице које води обред: Слава Мокоші! Лелі і Ладі!

Остали учесници у обреду: Слава! итд.

Према томе како Григориј Андрејевич Глинка у свом делу "Древна религија Словена" описује обред у славу Световида, закључујемо да је припев једно од обележја звучног дела обреда; друго обележје у погледу звука представља употреба инструмената:

"Тада је велики првосвештеник, дошавши к престолу, клекнуо на колена и, подигавши златну чашу, почео да чита молитве; после приношења чаше рогу који је стајао у руци (кипа) Световида (...) и све се потресло од гласова труба и рогова, од звука бубњева, звона, струна, гусли (...) и гласова појаца који су клицали "слава!". "[38](#)

Паралела постоји и у српској традицији. Милош С. Милојевић је описао употребу инструмената као звучног дела обреда у српским молитвама Триглаву - код песама бр. 197. и 198: "Сад узму они дудуке. Највећи дудук метну на рамена њих неколице, па се грабе да сви у њега дувају. Оне мање дудуке носе око највећих, но тако, да већи долази до највећег, па по степену, док се сва та гомила неогради најмањим у које дувају момчићи. На један мах задувају сви у своје дудуке. У велики удевају и повише пискова, па дувају њих и повише негде. (...) Кад сви задувају у дудуке подигне се такви урлик, писак, врисак, мумљање и бог те зна каквих ту гласова нема..."

Закључујемо да ако у оба случаја инструменти имају исту функцију, онда се мора радити и о томе да и вербални део обреда који они прате такође има исту функцију; па ако је "првосвештеник почео да чита молитве" да је онда и у случају овакво устројеног српског обреда реч такође о молитвама.

И као последње, али не и најмање важне доказе да наведене песме заправо представљају изворне старе српске молитве Триглаву, навешћемо још две радње које су пратиле 'извођење' оваквих песама:

"Овако дувајућиј обиђу девет пута око села (...) и ако могу трипут мало даље од села... Овај атар или мало већи простор од села обилазе не девет, него трипут и опет се враћају одакле су и пошли. Ту одиграју трипут, а негде и сад и први пут по девет пута и одпевају горње и идуће песме, па се разлазе кућама."[39](#)

Примећујемо да је читав обред прожет магијском функцијом специфично Триглавових бројева – три и девет. Но присутна је још једна појава данас позната у пракси хришћанске цркве; реч је о опходу у круг. Мештани обилазе село или простор око села три пута! А Дмитриј Зелењин описује једнако овакав ритуал код Руса и Белоруса, наводећи уз читав низ сличних примера, да је управо тај обичај, као прототип, у хришћанску цркву дошао из народне религије.[40](#) Сетимо се да обред венчања данас налаже да младенци три пута обиђу по цркви, или да се о већим празницима обилази око цркве, а да савремене литије (групна молитва!) по свему нису ништа друго него овај исти опход око села сачуван из ранијег времена и из народног веровања.

Потом: "гатају по коњским корацима и то, ако коњ десном ногом корачи, биће добро, нашта су наменили, ако левом хрђаво. Воде коње да прескачу преко врљика и то увек лијо, па ако прескоче најпре, три, па 7 па 9 без да се

копитама додарну до врљика и без да се узтежу тада ће такође бити врло добро, иначе зло и хрђаво."[41](#)

Треба ли подсећати да су у Триглавовом светилишту у Шћећину гатали на исти начин? Да је понашање коња у оба случаја представљало израз воље самог Триглава? Да се ова воља тумачила по истом моделу?

И можемо ли ићи и корак даље: ако је обред био до те мере сличан како на Балтику, тако и на Балкану (на овом примеру), или широм руског пространства, јесмо ли ближе сумњи да је оно што данас зовемо словенска митологија заправо одраз јединственог религиозног, ритуалног система?

Напомене

1. Види: "Свято-Русские Веды. Книга Велеса" - перевод, пояснения А. И. Асова, стр. 315. Такође, у свом тумачењу "Велесове књиге", Галина Лозко понудила је реконструкцију дашчица 11-А и 11-Б, према којој у Сварзи највише место заузима Велики Триглав кога чине Сварог (у улози оца), Перун (сина) и Световид (духа). Види: "Велесова књига – Волховник" – літературний переклад, укладення те коментарі Г. С. Лозко, стр. 327. Са друге стране, Гильфердинг у својој књизи "Историја балтичких Словена" доказује како су Световид и Триглав по много чему једно божанство, полазећи од обреда гатања који је сличан, преко поликефалности, до коња (истина различитих боја) преко чијих поступака се предвиђа будућност. Види: "Исторія балтійскихъ Славяанъ" - А. Гильфердинг, стр. 165.

2. Види: "Велесова књига", 1. део, стр. 151.

3. Иста песма: "Плаветно цвеће кољедско, / Кољедско цвеће купалско! / Купал га бере те бере / Свом брату млађем говори: / "Мој брате млади Коледо! / Ево ти цветак обиља! / Плети га брале плети га, / Чувај га брале чувај га. / До мога смртна умрења, / До твога чудна рођења / И до твог страшног умрења. / Сачувај брате млађани! / Нашему брату најмлађем / Божићу сину Сварога." (...)

4. У другом делу текста видећемо како се у многим песмама ово 'силни' појачава: "силни, вељи, највећиј", "свесилни", "вишњи, свети, најсветији"...

5. Уобичајено, попут других народа, Срби су користили еуфемизам 'бор', како би избегли директно помињање речи 'бог'.

6. "Словенска митологија – енциклопедијски речник", стр. 538.
7. Тј. прав, јав и нав.
8. "Песме и обичаји укупног народа српског", књига 3; песма бр. 193 (Радгост и гости), стр. 144-145.
9. "Словенска митологија – енциклопедијски речник", стр. 54.
10. "Словенска митологија – енциклопедијски речник", стр. 539.
11. "Песме и обичаји укупног народа српског", књига 1; песма бр. 247 (Војну).
12. Проф. Сретен Петровић у књизи "Систем српске митологије" (стр. 191) закључује да су ове песме новијег датума или знатно прерађене. Рекли бисмо, да када се народ нађе у одређеној ситуацији у новијем добу, присећа се и опева сличну ситуацију из своје историје и у њој налази надахнуће и могуће разрешење за искушења којима је изложен у том тренутку када настаје песма. Таквих појава има и у народној (и епској и лирској) поезији, у песништву, али и у уметности уопште. Сетимо се нпр. филма Здравка Шотре "Бој на Косову" у коме се у радњи која се тиче саме Косовске битке (1389) преплићу дијалози у вези са ситуацијом у којој се Србија поводом косовског питања нашла крајем 20. века, као и мотива за настанак тог филма. Или, пример слике Паје Јовановића "Сеоба Срба" (1896), настале као наруџбина од стране патријарха Георгија Бранковића којом је хтео да подсети како Срби са Косова нису народ тек побегао од Турака, већ ратници, под оружјем, пристигли на територију данашње Војводине са већ унапред договореним условима и статусом, што је требало да изазове реакцију аустро-угарских власти крајем 19. века. Вергилијева "Енеида" је сличан пример. Тако је народ у страху од непријатеља (највероватније Турака) сместио у песми Триглава на аријски простор; чињеница да је народ у неко касније време у својој потреби да се заштити и ојача морал, присетио се аријског ареала и једнокрвности са Русима, доказ је да је сачувао вишевековно сећање на своје аријско порекло, а да је у времену невоље имао потребу да се позове на њега... То што је песма новијег датума не умањује њену аргументацију, напротив, говори колико је и после толиких векова остало живо сећање на братство, порекло, па и архетип.
13. "Песме и обичаји укупног народа српског", књига 1; песма бр. 191.
14. "Песме и обичаји укупног народа српског", књига 2; песма бр. 348, стр. 208-211.
15. Ова одбрана матријархата и старих богиња није случајна. Тако, Григориј Андрејевич Глинка у својој књизи "Древна религија Словена" наводи женско божанство Триглаву и за њу каже да је то богиња земље којој нису градили храмове у насељеним местима, већ су се њој молили по кијевским пољанама и ливадама. Представљана је као жена са три главе које су свака за себе означавале три начела, тачније елемента на земљи: земљу, воду и ваздух (док још богови нису људима подарили огањ) или долине, горе и шуме. И Триглаву је карактерисало разумевање прошлог, садашњег и будућег.
16. "Песме и обичаји укупног народа српског", књига 1; песма бр. 216.
17. "Речник књижевних термина", стр. 498.
18. "Речник књижевних термина", стр. 499.
19. "Речник књижевних термина", стр. 500.

20. "Као и други облици многобожачке религијске свести, тако су и обредне песме биле вековима на удару црквених забрана и прогона, о чему постоје многа документа. Упркос томе, виталне лирске обредне форме, чуване у породици и у широј људској заједници као светиња и аманет предака, пратиле су и даље, тајно или јавно, свакидашњи људски живот. Дobar део наше лирске народне традиције у целини прожело је 'паганско осећање живота' (В. Недић)." Види: "Речник књижевних термина", стр. 499.
21. Види: http://www.katolici.org/kolumne.php?action=c_vidi&id=10230
22. Види: <http://pic4.piczo.com/Bogoslovlje-KJV1611/?g=39814760>
23. Види: http://www.skac.hr/biblija/1_moliti_s_biblijom.htm
24. "Још нас поучава да се молимо појединачно, насамо у својој соби (Матеј 6,6), али да је такође потребно молити се заједнички, особито у храму, са другом браћом у вери, на заједничком богослужењу..." Види: http://veronauka.tripod.com/latinica/knjige_lat/molitvenik_lat/molitvenik_lat.htm.
25. "Веронаука у кући", стр. 106-112.
26. "Веронаука у кући", стр. 107-108.
27. Види: http://veronauka.tripod.com/latinica/knjige_lat/molitvenik_lat/molitvenik_lat.htm
28. Види: <http://www.svetlostistine.org/Knjige/MolitvaHallesby/7i.htm>
29. Примедба М. С. Милојевића: "Тако се понављају, после сваке врсте последњи слогови и речи од ових."
30. Види: "Речник књижевних термина", стр. 515-516, 701-702.
31. "Песме и обичаји укупног народа српског", 1. књига.
32. "У молитвама благодарења ми се захваљујемо Богу... на добрима која су нам дарована. (...) Молитве благодарења су, дакле, израз захвалности наше душе за сва добра којима смо од Бога даровани ("Веронаука у кући", стр. 108)." "Захваљивање је израз наше захвалности према Богу за оно што је учинио за нас (...); захваљивање нас доводи у склад с плановима које Бог има за нас и оно постаје саставни део нас самих (<http://www.svetlostistine.org/Knjige/MolitvaHallesby/7i.htm>)."
33. Види: <http://www.svetlostistine.org/Knjige/MolitvaHallesby/7i.htm>.
34. Примедба М. С. Милојевића: "Тако се последње речи препевају после сваке врстице."
35. Примедба М. С. Милојевића: "Тако се последње речи препевају после сваке врстице."
36. Види: "Одговарање на недељном и празничном вечерњу, јутрењу и литургијама", стр. 5.
37. Види: "Волховник – Правослов", стр. 38.
38. "Древняя религија Славян" – Глинка, Григорий Андреевич, огл. "Храм Световида".
39. "Песме и обичаји укупног народа српског", 1. књига.
40. "Обыденныя полотенца и обыденные храмы" - Дм. Зеленинъ, стр. 3-8.
41. "Песме и обичаји укупног народа српског", 1. књига.

Литература

1. "Песме и обичаји укупног народа српског" – сакупио Милош С. Милојевић. Књига прва – обредне песме. У Државној штампарији у Београду, 1869.
2. "Песме и обичаји укупног народа српског" – сакупио Милош С. Милојевић. Књига друга – свадбене песме. У Државној штампарији у Београду, 1870.
3. "Песме и обичаји укупног народа српског" – сакупио Милош С. Милојевић. Књига трећа. У Државној штампарији у Београду, 1875.
4. "Одломци историје Срба" – Милош С. Милојевић. Репринт издање: ИКП "Никола Пашић", Београд 2000.
5. "Систем српске митологије", 1. књига – Сретен Петровић. "Просвета", Ниш 2000.
6. "Велесова књига", 1. део. "Пешић и синови", Београд 2000.
7. "Словенска митологија – енциклопедијски речник". "Цептер", Београд 2001.
8. "Древняя религија Славян" – Глинка, Григорий Андреевич. Митава, 1804.
9. "Свято-Русские Веды. Книга Велеса" - перевод, пояснения А. И. Асова. "Фаир пресс", Москва 2001.
10. "Велесова книга – Волховник" – літературний переклад, укладення те коментарі Г. С. Лозко. Континент-Прим, Вінниця 2004.
11. "Веронаука у кући" – православна верска читанка. Фонд Архиепископије београдско-карловачке Српске православне цркве, Београд 2001.
12. "Речник књижевних термина". Институт за књижевност и уметност у Београду / "Нолит", Београд 1985.
13. "Одговарање на недељном и празничном вечерњу, јутрењу и литургијама" - Издање Светог архијерејског синода Српске православне цркве.
14. "Волховник – Правослов" - Г. С. Лозко. Сварог, Київ 2001.
15. "Исторія балтійскихъ Славянь", т. IV - А. Гильфердинг. Изданіе Д. Е. Кожанчикова, С.-Петербургъ 1874.
16. "Обыденныя полотенца и обыденные храмы" - Дм. Зеленинь. Типографія императорской академіи наукъ, С.-Петербургъ 1911.
17. Интернет стране: <http://pic4.piczo.com/Bogoslovlje-KJV1611/?g=39814760>,
http://veronauka.tripod.com/latinica/knjige_lat/molitvenik_lat/molitvenik_lat.htm,
<http://www.svetlostistine.org/Knjige/MolitvaHallesby/7i.htm>,
http://www.katolici.org/kolumne.php?action=c_vidi&id=10230,
http://www.skac.hr/biblija/1_moliti_s_biblijom.htm.

http://www.svevlad.org.rs/knjige_files/triglav/marinkovic_obrovski_molitve.html

Стојан Станојевић
ТРИГЛАВ, ТРОЈАН И СВЕТО ТРОЈСТВО

Триглав и Тројан су имена за врховно божанство у вери словенског рода. Због велике географске удаљености, која је условила и језичко удаљавање словенског рода, ово врховно божанство Словена је некада Триглав или Тројан, зависно од места или времена. У словенској митологији, од старих времена, пре примања хришћанства, па све до данас, много је примера описа словенског пантеона. Поред језичке сличности словенских народа, може се рећи да су митолошка божанства и митологија, свих словенских народа, најјача веза у ово, данашње, време када се многи враћају учењу и разумевању родне вере.

Родна вера је када Срби, Словенци, Пољаци, Руси или неки други словенски народи виде и разумеју да су њихови давни преци имали исте богове, исте митове. Родна вера је када сви словенски народи знају и разумеју значење речи Триглав и Тројан на исти или сличан начин. Родна вера је када се описи Триглава, као врховног божанства, из Велесове књиге поистовете и подударе са описом Триглава у српској народној песми.

Према Велесовој књизи, божанство Триглав чини свето тројство које се састоји од три главна Бога: Сварог, Перун и Световид. Име Триглав се изводи из речи ТРИ и ГЛАВА, што значи да треба разумети како је могуће да постоји један Врховни бог, Триглав, а да постоје и остали богови. Тако Триглав може да буде Сварог, Перун или Световид, зависно који је Бог «ГЛАВА». Да би боље разумели имагинарну (нестварну) представу божанства, направимо аналогију са имагинарним бројевима у математици, као нај-природнијој науци. Увођење имагинарних и комплексних бројева у математици, омогућило је много лакше решавање и разумевање компликованих проблема, не само у математици него и у осталим природним наукама, пре свега физици. Тако можемо лако разумети да Бог може бити и један Бог са више обележја, или више Богова са посебним обележјима. У митологији словенских народа, зависно од места и времена записа, постоје различити описи словенских божанства. Али, може се закључити да постоје много више случајева сличних и подударних описа митолошких система божанства, што повезује различите словенске народе у једно-родну веру њихових предака. У већини описа словенских божанства, Триглав или Тројан су врховна божанства, имагинарно замишљени као један Бог са три главе или један Бог са три Бога-Јана у себи, или један Бог коме се клањају три главна Бога и томе слично. Тај број ТРИ има значење у стварном животу, ако покушамо да стварност сведемо на неке основне вредности или димензије. Реалан простор се описује са три димензије. Земаљски простор у коме живимо има подземни свет, земаљски свет и небо. Сам живот се састоји од рађања, живљења и смрти. За живота постоји стварање, држање и рушење. И тако даље можемо изводити нове тријаде, иза које можемо видети појединачне богове или систем божанства. Понегде се може срести опис дуалних божанства, али су такве представе ређе.

Као што је напред описано, систем тројства у представљању митолошких божанства код словенских народа, у пред-хришћанско време, је много пута поновљен и може се извести закључак да је то правило типично за веровање

словенских народа у стара времена. Интересантно је узети за пример име Тројан као назив за митолошко словенско божанство. Сама реч је разумљива и настала је од речи ТРИ и ЈАН. Реч ЈАН се користи код свих словенских народа као мушко име и синоним за мушко људско биће. Пре две хиљаде година, у римском царству је Бог ЈАНус био главно божанство и зато се у јулијанском календару први месец зове Јануар, у част Бога ЈАНуса. Бог ЈАНус је преузет из етрурске цивилизације, која је дуго трајала на територији данашње Италије. Да ли је случајно да се данашњи Словенци поистовећују са именом ЈАНез. Ако је Бог ЈАНус био главно, или најважније божанство, онда је сасвим разумљиво која је снага у бога ТРО-ЈАНуса, односно у Бога Тројана. Тај начин уважавања и увеличавања у смислу «јак је за тројицу» постоји и данас и то је суштина настанка и постојања тројства код главних словенских божанства. Али, то је све предхришћанска словенска митологија. Међутим, систем тројства постоји и у хришћанству као Свето Тројство и религија хришћанства се не може другачије тумачити него као Свето Тројство: Бог Отац, Бог Син и Бог Свети Дух..

Нови Завет и хришћанство почињу своје «стварање» пре две хиљаде године, а првих неколико стотина година је протекло у утрђивању и ширењу нове вере, чија суштина је веровање у Свето Тројство: Бог Отац, Бог Син и Бог Свети Дух. Христјанска вера је настала и ширила се на простору тадашњег Римског царства, а 313. године н.е. је Цар Константин миланским едиктом дозволио хришћанима слободу веровања. Важно је напоменути да је Цар Константин рођен у Нишу, у данашњој Србији. Ширење хришћанства код словенских народа званично почиње мисионарским деловањем Тирила и Методија, из Македоније, у деветом веку, али је то сигурно било само формално признање нечега што је трајало и пре тога. Поред грчког и латинског језика, словенски језик постаје језик нове вере, вере у Свето Тројство. Без обзира на званичне ставове хришћанске цркве да није било никаквог утицаја словенских народа на стварање хришћанства, постоје многа питања без логичног одговора. Такође, постоје толико много очигледних сличности и прожимања између хришћанства и «паганизма» код словенских народа, како су то Грци називали.

Једно од питања било би, како је могуће да није било никаквог утицаја словенских народа на хришћанство, када већ у шестом веку, по званичној историји, територију целог Балкана прекривају словенски народи, а такође и на ширим просторима средње и источне Европе. Ко су били не-латински народи од Црног мора до Јадранског мора у време цара Константина? Ко су били ти поробљени народи којима је цар Константин дозволио слободно исповедање своје вере, вере у Свету Тројицу? Римљани и Латини су имали своје богове и митове. Шта се то догодило у четвртном веку нове ере да римски цар Константин из Ниша прими веру својих поданика и робова? Поред ових, постоје и друга питања, пре свега за историчаре, како би се постојећа историја довела у сагласност са логиком. Није логично да највећа народна група у Европи - словенски народи, по броју и запоседнутој територији, једноставно, историјски нису постојали. А после тога, у врло кратком времену, словенски народи су присутна на широким просторима, где су и данас. Неки историчари су то време описали као сеоба народа, углавном словенског. Али сеобе народа словенског на Балкан није било, јер је тамо одувек.

Међутим, за овај запис је важнија анализа везе између словенских божанства Триглав и Тројан и хришћанског Светог Тројства. Логичан одговор је да је «Свето Тројство» настало као историски резултат развоја митолошког система веровања у тројно божанство Триглав или Тројан. А то би значило да је хришћанство и словенска религија, која је настала као процес којим је један широк и разуђен митолошки систем божанства прерастао у један одређен религијски систем. Прво се верује у божанство са три главе – Триглав, затим се верује у божанство које је као три Бога-Јана - Тројан, и по истој матрици се ствара јединствено божанство које постоји у облику Светог Тројства. Ако се пође од претпоставке да није било сеобе Словена, тј. да су они одувек живели на данашњим просторима, тада је претходна теза логична и једино могућа. То је теза да су Триглав, Тројан, Свето Тројство и сличне тријаде настале у истом систему митологије. А та митологија се потпуно разликује од митолошких божанства код Јевреја, Грка, Римљана и Арапа.

Вредност неких теза или закључака је релативна јер увек постоји веће или мање слагање са туђим системом мишљења или разумевања. Веза између Тројства у митолошком систему словенских народа и Тројства у религији хришћанства је, надам се, у предходном разматрању довољно потврђена. Међутим, било би интересантно сагледати питање тројства на неки другачији начин, ван митологије, религије или историје.

Литература:

1. Александар Асов : «Словенски богови», Пешић и синови, Београд, 2003 г.
2. Др Радивоје Пешић: «Велесова књига», Пешић и синови, Београд, 2003 г.
3. Др Сретен Петровић: «СРПСКА МИТОЛОГИЈА», Просвета, Ниш, 2000 г.
4. Др Момир Јовић: « Рано хришћанство на Балкану», Просвета, Ниш, 1994 г.
5. Милош С. Милојевић: « Народне песме код Срба», 1870 г.
6. Милош С. Милојевић: «Одломци из историје Срба», Београд, 1875 г.
7. Др Драгољуб Симоновић: Видијанство у Срба, Градина, Ниш, 2002 г.

http://www.svevlad.org.rs/knjige_files/triglav/stanojevic_trojstvo.html